

ANALYS

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Kan platser som genomgår förändringsprocesser brukas för tillfälliga lösningar?

En kvalitativ studie om hur städer i ständig förändring kan
utnyttja hela förändringsfasen

Tove Arnsvik Bjurefalk

Institutionen för Ekonomi och Samhälle
Kulturgeografi

Avdelningen för kulturgeografi
Kulturgeografi, magisterkurs
Handledare: Anders Larsson
Magisteruppsats i kulturgeografi, 15 hp
Masters thesis in Human Geography
HT 2014

Förord

Tack till Jens Larsson och Sandra Zätterström på Västsvenska Handelskammaren för input, inspiration och tips. Tack till handledare Anders Larsson för konstruktiv, rak, tydlig och utmanande handledning.

Även stort tack till samtliga på Stadsbyggnadskontoret som besvarade frågor fem i tolv och till er som ställt upp för intervjuer och information.

Hälleviksstrand, 11/1, 2015

Sammanfattning

Uppsatsens tar avstamp i att Göteborg står inför stora planer på förändring. Under de kommande åren planeras stora delar av Göteborg att byggas om.

Studien undersöker också tidigare exempel på hur man gjort tidigare och tittar närmare på NDSM i Amsterdam, Boxpark Shoreditch i London, Købbyen i Köpenhamn och Kalasatama Temporary och Suvilahty i Helsingfors. Därefter härleds exemplen i de europeiska städerna till tre olika platser i Göteborg med olika karaktär. Först ut är den brända tomten i Brunnsparken, hädanefter för enkelhetens skull benämnd som Johannatomten, vars byggnad brann ner 2005 och där man nu väntar på att nybyggnation ska påbörjas. Platsen har huserat tillfälliga lösningar under kortare perioder, däribland en Speakers corner. Därefter Kommersen vid Masthuggstorget vilken är en plats som verkar ha glömts bort som kommit att husera västsveriges största loppmarknad och blivit ett socialt nav för många människor. Samt Frihamnen som ska utvecklas till en ny stadsdel med bostäder och sociala mötesplatser där man använder sig av tillfälliga lösningar för att skapa intresse och delaktighet.

Uppsatsens syfte är att undersöka hur tillfälliga lösningar kan användas och hur företrädare för Göteborgs stad förhåller sig till dessa. De specifika frågeställningarna som utformats för att besvara syftet är: *Vilka tidigare exempel finns från andra städer när platser används för tillfälliga lösningar?*; *Vilken karaktär har följande platser: Johannatomten, Kommersen och Frihamnen i relation till föränderliga platser och tillfälliga lösningar?*, och slutligen; *Hur ser politiker och tjänstemän på hur "mellanrummen" i Göteborg ska användas och planeras det för tillfälliga lösningar på dessa "mellanrumsplatser"?* Dessa härleds teoretiskt till begrepp som det fysiska rummet och människan, tid, planering, mellanrum och tillfälliga lösningar.

För att besvara studiens frågeställningar används kvalitativ metoder, närmare bestämt textanalys, komparativ metod och semistrukturerade intervjuer av tjänstemän och politiker i Göteborgs stad.

Studien kommer fram till att Göteborgs stad för tillfället inte har en bra organisation för att kunna inrymma tillfälliga lösningar som inte ingår i områdessatsningar, exempelvis Frihamnen, på det sätt som tolkas eftersträvas. Respondenterna förordar tillfälliga lösningar byggda på initiativ och engagemang från invånarna, vilka då tillsynes inte kan tas omhand av Göteborgs stad. Studien föreslår, med grund i de tidigare exemplen och forskningen, istället att Göteborgs stad sätter upp ramar för engagemang på ett antal lämpliga platser och förklarar förutsättningarna. En först till kvarn-princip kan sedan användas och där stadens invånare får göra eller utveckla vad de vill och hur de vill, inom lagliga gränser och inom platsens förutsättningar. Detta för att utveckling och engagemang har svårt att etableras och bibehållas genom allt för politiska konstruktioner. Men genom att möjliggöra förutsättningar kan engagemang och kreativitet utvecklas varaktigt.

Nyckelord: tillfälliga lösningar, stadsutveckling, tid, stadsbyggnadsideal, semistrukturerade intervjuer, kvalitativ metod, textanalys, förändring, Göteborg.

Innehållsförteckning

Förord.....	I
Sammanfattning.....	II
Sammanfattning.....	- 2 -
1. Inledning och problemformulering.....	- 5 -
1.1 Inledning.....	- 5 -
1.2 Bakgrund.....	- 6 -
1.3 Problemformulering.....	- 6 -
1.4 Syfte och frågeställningar.....	- 6 -
1.5 Avgränsningar.....	- 6 -
1.6 Disposition.....	- 7 -
2. Teoretiskt ramverk och tidigare forskning.....	- 8 -
2.1 Det fysiska rummet och människan.....	- 8 -
2.2 Det fysiska rummet och tiden.....	- 9 -
2.3 Varför planering?.....	- 10 -
2.4 Vad är ett mellanrum i en stad?.....	- 11 -
2.5 Vad är en ”tillfällig lösning”?.....	- 12 -
3.6 Sammanfattning.....	- 14 -
3. Metod och material.....	- 15 -
3.1 Metod och metodkritik.....	- 15 -
3.1.1 Alternativ metod.....	- 15 -
3.2 Samtalsintervjuer.....	- 16 -
3.3 Textanalys.....	- 17 -
3.4 Komparativa fallstudier.....	- 18 -
3.5 Kvalitativ forskning och forskningens kvalitet.....	- 18 -
3.6 Metodproblem.....	- 19 -
3.7 Urval.....	- 19 -
3.8 Material.....	- 20 -
4. Vilka tidigare exempel finns när platser har förändrats och fått temporära lösningar?.....	- 22 -
4.1 Inledning.....	- 22 -
4.2 Hur har man gjort tidigare?.....	- 22 -
4.2.1 Købbyen i Köpenhamn.....	- 22 -
4.2.2 Kalasatama Temporary och Suvilahti i Helsingfors.....	- 23 -
4.2.3 NDSM, Amsterdam.....	- 24 -
4.2.4 Box Park, Shoreditch, London.....	- 26 -
4.3 Byggplatsen som arena.....	- 27 -

4.4 Sammanfattning.....	- 28 -
5. Fallstudier i Göteborg, Kommersen, Johannahuset och Frihamnen.....	- 29 -
5.1 Inledning.....	- 29 -
5.2 Kommersen, Första Långgatan 27, Masthugget.....	- 29 -
5.3 Johannatomten, Södra Hamngatan 47, Brunnsparken.....	- 32 -
5.4 Frihamnen, Norra Älvstranden.....	- 33 -
5.5 Sammanfattning.....	- 35 -
6. Sammanställning av intervjuer.....	- 36 -
6.1 Inledning.....	- 36 -
6.2 Kan stadens mellanrum användas för tillfälliga lösningar?.....	- 36 -
6.2.1 Politiker.....	- 36 -
6.2.2 Tjänstemän.....	- 37 -
6.2.4 Övriga synpunkter.....	- 38 -
6.3 Vad behövs för att skapa tillfälliga lösningar?.....	- 39 -
6.3.1 Politiker.....	- 39 -
6.3.2 Tjänstemän.....	- 40 -
6.3.3 Övriga synpunkter.....	- 41 -
6.4 Vilka är de potentiella riskerna och utmaningarna med tillfälliga lösningar?.....	- 42 -
6.4.1. Politiker.....	- 42 -
6.4.2 Tjänstemän.....	- 43 -
6.4.3 Övriga synpunkter.....	- 45 -
6.5 Sammanfattning.....	- 45 -
7. Analys.....	- 47 -
8. Slutsats.....	- 51 -
9. Egna reflektioner och fortsatt forskning.....	- 52 -
Källförteckning.....	- 53 -
Figurtext	
Fig. 1: Karta över Kødbyens geografiska placering i Köpenhamn.....	-25-
Fig. 2: Karta över Kalasatama och Suvilahntis geografiska placering i Helsingfors.....	- 26-
Fig. 3: Karta över NDSMs geografiska placering i Amsterdam.....	- 27-
Fig 4: Karta över Boxpark Shoreditch geografiska placering i London.....	- 28-
Fig 5: Karta över centrala delarna av Göteborg, framtagen av Jonas Ottander, Geodataavdelningen på Göteborgs stad, avseende 2014. Byggnadsplanerna är ifrån 2013.....	- 31-
Fig. 6: Kommersen Loppmarknad.....	-32-
Fig. 7: Johannatomten, nu ett mellanrum mellan husen.....	-35-
Fig. 8: Den tillfälliga lösningen Speakers Corner i Brunnsparken på Johannatomten.....	-36-
Fig. 9: Karta över hur kommande Frihamnen och Jubileumsparken ska se ut. Området kommer också inrymma tillfälliga lösningar.....	- 36-

1. Inledning och problemformulering

1.1 Inledning

Städer är i konstant rörelse och förändring och uppsatsen tar avstamp i att Göteborg står inför stora stadsbyggnadsprojekt de kommande åren som kommer att förändra staden. Idag ser vi även en stark urbaniseringsvåg i stora delar av världen som ställer höga krav på att städerna ska erbjuda bostäder, service, infrastruktur och arbetsplatser.¹

Det temporära, det tillfälliga, i stadsrummet är ett diffust begrepp – i det långa loppet är ju allting tillfälligt. Ibland kan det dock finnas ett behov av tillfälliga lösningar i stadsbilden för att möta vardagens och samhällets nya behov. Den urbana offentliga platsen är aldrig isolerad från sin omgivning, den påverkas ständigt av förändring runt omkring. Montgomery menar att tillfälliga lösningar kan attrahera fler att använda det offentliga rummet vilket gör att den sociala tillvaron stimuleras. Thompson skriver i *Urban open space in the 21st century* (2007) att Montgomery anser att det sociala livet är lika viktigt att planera för i städer som det är viktigt att planera för bostäder, skolor eller vägar.²

Thompson menar att det behövs nya former av mötesplatser i en snabbt föränderlig värld. Genom att skapa tillfälliga lösningar menar Thompson att behov som uppkommit snabbt tillfredsställas. Genom att en mångfald skapas vad gäller till exempel verksamheter och uttryck skapas dels levande och dynamiska områden, dels också ett demokratiskt samhälle som identifierar behov och önskemål. Tillsammans resulterar detta i ett samhälle som blir mer hållbart och beständigt över tid.³

I förändringsprocessen skapas ett slags vakuum mellan det permanenta som planeras, och den yta som uppstår på en plats för att förbereda för förändringen. Saltzman kallar det för ett slags ”mellanrum”. Mellanrum, menar Saltzman, är helt naturliga i stadsbilden, så naturliga att de ibland kan vara svåra att definiera och att ens märka. Dessa platser kan vänta på att någonting ska byggas, det kan vara en grusplätt, en tom byggnad som ska rivras eller göras om.⁴ Platsen kan under den tiden uppfattas som otillgänglig, otrygg, smutsig eller tråkig. LCA (Landscape Convention Analysis) menar att landskapet, alltså här stadslandskapet, ”är en viktig del av människors vardag och livskvalitet i såväl områden som upplevs som vanvårdade som särskilt vackra”[...].⁵

De platser uppsatsen avser undersöka avgränsar sig till centrala platser i Göteborg som är påverkade av ombyggnadsprojekt. Platser med olika karaktär som genomgår transitionsfaser som uppsatsen kommer undersöka närmare är Johannatomten, en tomt i Brunnsparken, vars hus brann ner 2005 och sedan dess varit dels föremål för en tillfälligt åtgärd, nämligen en Speakers corner (se karta på sid. 29 för geografisk kontext). Mestadels har tomten stått tom, med ett plank framför. Kommersen, vars byggnad huserar loppmarknaden Kommersen har funnits sedan 1800-talet, innehaft en rad olika användningsområden och på ett eller annat sätt undvikit bränder och moderniseringsvågor som pågått runt omkring. Slutligen ska även Frihamnen studeras. Frihamnen som i och med varvskrisen på 1970-80 talet kom att förlora sin föregående verksamhet, blev förvaringsplats och nu ska ståta som hela stadens moderna byggprojekt till Göteborgs 400-års jubileum 2021.

---

¹ Thompson, 2007, sid 59

² http://stud.epsilon.slu.se/3109/1/tyrvainen_k_110809.pdf, hämtad 3/12-2014

³ Thompson, 2007, sid 60

⁴ Saltzman, 2009, sid 7

⁵ Ibid

1.2 Bakgrund

För att Göteborg ska kunna utvecklas och klara av att tillhandahålla behovet av nya bostäder, service, infrastruktur och arbetsplatser som efterfrågan kräver och för att förbereda staden inför framtidens utmaningar, behövs, enligt Göteborgs stads *Strategi för Göteborg 2035 – utbyggnadsplanering* (2014), Göteborg byggas om. Göteborgs stads vision är bland annat att trafikleder ska byggas ner under marken, en bro ska byggas över kanalen vid Rosenlund, en ny Hisingsbro ska byggas, Älvstrandsområdena ska bebyggas i högre utsträckning och nya stadsdelar ska utvecklas. Staden ska länkas samman med utbyggd kollektivtrafik, en Västlänk ska byggas under jorden för att minska trafiken på marken samt utveckla förbindelserna mellan Oslo, Stockholm och Köpenhamn.⁶

Samtidigt finns det på sina håll en bild av att ”det aldrig händer något bra” i Göteborg. I Västsvenska handelskammarens rapport, *”Tron på Göteborg”* (2014), framkom det att göteborgarna själva har en dålig självbild sett till hur staden uppfattas av utomstående. Mediebilderna i Göteborg har även präglats av åtskilliga artiklar om korruptionsskandaler, misstroende och olika processer på kommunal nivå som upplevs gå för långsamt, eller uppfattas gå åt fel håll i relation till vad man vill se i staden. Faktum kvarstår att Göteborg står inför stora infrastrukturmässiga och stadsplaneringsmässiga utmaningar inom en snar framtid. Om planerna går som planerat innebär detta att större delar av Göteborgs centrala områden kommer vara en byggarbetsplats över överskådlig tid.⁷

1.3 Problemformulering

Byggprocesser tenderar upplevas ta lång tid, eller i värsta fall uppfattas som att de ”kommer av sig” på grund av överklaganden, byråkratiska eller ekonomiska processer. Dessa platser kan under den tiden skapa tomrum i staden som kan upplevas stå outnyttjade under långa perioder. Uppsatsen undersöker om Göteborgs stad arbetar med att utnyttja dessa platser i staden och om tillfälliga lösningar kan skapa ett kvalitativt mervärde på platser som genomgår en transitionsfas.

1.4 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att undersöka hur tillfälliga lösningar kan användas och hur företrädare för Göteborgs stad förhåller sig till dessa.

För att bättre kunna undersöka detta har följande tre frågeställningar formulerats;

- Vilka tidigare exempel finns från andra städer när platser används för tillfälliga lösningar?
- Vilken karaktär har följande platser; Johannatomten, Kommersen och Frihamnen i relation till föränderliga platser och tillfälliga lösningar?
- Hur ser politiker och tjänstemän på hur ”mellanrummen” i Göteborg ska användas och planeras det för tillfälliga lösningar på dessa ”mellanrumsplatser”?

1.5 Avgränsningar

Uppsatsen tar avstamp ifrån att tillfälliga lösningar kan fylla ett socialt tomrum. Därmed berörs inte i de ekonomiska faktorerna i en större omfattning av ekonomiska kalkyler eller liknande omständigheter. Inte heller den estetiska utformningen undersöks, då uppsatsen primärt ämnar undersöka hur tillfälliga lösningar bemöts av Göteborgs stad. Uppsatsen undersöker inte heller vad specifikt en tillfällig lösning skulle kunna vara i Göteborgs stad.

⁶ Strategi för Göteborg 2035 - utbyggnadsplanering, sid, 15, 2014

⁷ <http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.2490725-fortroendet-for-politiken-kan-skadas-ytterligare>, hämtad 4/11, 2014

Platserna har geografiskt avgränsats till att fokusera på de centrala delarna i Göteborg. Vad gäller de tidigare exemplen uppsatsen redogör för har de avgränsats i relation till vilken mängd information som har hittats. Platserna som har valts ut är i olika faser och förändring. Johannatomten befinner sig i mitt i pågående förändringsprocess, Kommersen har blivit en tillfällig lösning och området kommer de närmaste åren göras om och Frihamnen kommer göras om och tillfälliga lösningar planeras användas under förändringsprocessen. För att besvara uppsatsens syfte och frågeställningar har fyra politiker och fyra tjänstemän intervjuats av reformantkaraktär. Ytterligare fyra intervjuer av tjänstemän och även tre personer från privata aktörer tillkom som informantkaraktär av kompletterande art.

1.6 Disposition

Studiens frågeställningar besvaras löpande genom texten, det finns inget specifikt resultatavsnitt, snarare har varje frågeställning delats upp i olika kapitel, vilket tydliggörs. En sammantagen analys följer sedermera under kapitel 7.

Uppsatsen har i största möjligaste mån eftersträvat att redogöra för hur resultat och slutsats har grundats i och dragits. Studien inleds först med en beskrivning av varför ämnet förefaller viktigt och intressant för att utmynna i dess huvudsakliga syfte och frågeställningar. Därefter följer beskrivning av avgränsningar som gjorts för att tydliggöra val som studien grundats i. Därefter följer problematiseringar av begreppen plats, tid, planering, mellanrum och tillfälliga lösningar för att knyta an till ett större perspektiv, en historisk kontext samt skapa förståelse för studieområdet.

För att läsaren enkelt ska få en förståelse för hur studien har gått till och vilka ramar studien har haft att röra sig inom, följer en metoddel. Därefter exemplifieras och tydliggörs hur olika faktorer kan samverka och skapa tillfälliga lösningar har platser som Kødbyen i Köpenhamn, Kalasatama Temporary och Suvilahti i Helsingfors, NDSM i Amsterdam och Boxpark Shoreditch i London, beskrivits där man tidigare på ett eller annat sätt använt sig av tillfälliga lösningar. Platserna undersöks även komparativt för att försöka dra slutsatser av vilka positiva eller negativa faktorer som bidragit till att platserna har utvecklats som de gjort. Därefter redogörs för studiens tre lokala platser i Göteborg; Kommersen, Johannatomten och Frihamnen, för att slutligen utmynna i en presentation av intervjuerna av politiker och tjänstemän som genomförts. Därefter kommer en resultat och analysdel där likheter och skillnader mellan platserna redovisas, samt slutsatser av respondenternas svar. Studiens slutsatser presenteras därefter och sist en diskussion kring studiens resultat och studieområde förs.

2. Teoretiskt ramverk och tidigare forskning

2.1 Det fysiska rummet och människan

Nedan följer en beskrivning av hur det fysiska rummets utveckling tidigare har betraktats av vetenskapen, vilken tar avstamp under 1900-talet då kulturgeografien kom att kritiseras som disciplin för att ha varit för teoretisk och diffus. Man gav inga tydliga och konkreta svar på olika samband och frågeställningar, vilket man tyckte försvagade kulturgeografins vetenskapliga ställning och tyngd. Som reaktion utvecklades rumsvetenskapen. Teorin kom att bidra till hur man betraktade den fysiska platsen. Detta kom sedermera att påverka stadsplaneringens idéer. Detta synsätt kritiserades dock i slutet av 1960-talet då man ansåg att platsen sågs som en sluten sfär oberoende av påverkan av människan.⁸ Genom samspel mellan människan, den fysiska platsen och tiden utvecklades en platsens funktion och innebörd, och betraktade nu platser med en inneboende identitet. För att identitet ska skapas förutsätts ett allmänt vedertaget samtycke att ett ting tillåts bli åtskilt från andra ting. För att behålla sin identitet är tinget inte statiskt eller oförändringsbart, den förändras på grund av omständigheter, attitydförändringar och kontext.⁹

Grundel, författare till avhandlingen *Jakten på den attraktiva regionen – en studie om samtida regionaliseringsprocesser* (2014), menar att platser kan förklaras utifrån två dimensioner. I den första ingår tre typer av rums- och tidsuppfattningar; den absoluta, den relativa och den relationella. I den andra dimensionen ingår det mer upplevda och visionära rummet. Grundel skriver att den franske filosofen Lefebvre (1901-1991) menar att dessa dimensioner påverkas av utomstående, hegemoniska maktordningar som individen själv inte kan påverka och åsyftar att skapa stabilitet för att kunna styra och påverka ett specifikt område. Denna process, eller maktkamp, avgör slutligen hur platsen uppfattas, är utformad och vad den innehåller.¹⁰

Nyström, författare till *Planeringens grunder* (2003), anser att planering ”ska ske och genomföras tillsammans med människor, inte å deras vägnar”. Detta för att verkligheten är för komplex för att bara sluta sig till ett förhållningssätt, utan behöver olika planeringsmodeller.¹¹ Enligt Passell diskuteras idag en sorts ’ny urbanism’, där både mänskliga rörelser och flöden inkluderas i beskrivningen av en plats. Hur och varför platser förändras är, enligt Passell, viktigt att inkludera för att kunna se helheten. Man pratar då om ’placemaking’, eller platsskapande. Inom stadsbyggnadsplanering nämns ibland ’platskapande åtgärder’ eller ’platskapande event’ som då i sammanhanget åsyftar att skapa en platsbyggd, individuell åtgärd för en specifik plats, för att göra en särskild plats attraktiv eller skapa ett flöde av människor till platsen. Till exempel till ett nytt område man vill etablera.¹²

Att planeringen blir integrerad med människor innebär per definition att andra måste avstå makt. Planer kan då också per automatik komma att förkastas eller förändras till förmån för medborgarnas åsikter för att engagemanget ska ha betydelse. Möjligheterna att ett förslag blir mer beständigt på lång sikt ökar också av ju fler perspektiv som inkluderats. Utformningen för medborgarinflytandet måste, enligt Nyström, anpassas till medborgarna själva för att sänka trösklarna och uppmuntra till engagemang.¹³ Nyström anser att eventuell brist på samsyn beror på att planeringen genomförs allt för sektoriserat och att det finns brist på organiserat,

---

⁸ Nyström, 2003, sid 29

⁹ Sepe, 2013, sid 14

¹⁰ Grundel, 2014, sid 27

¹¹ Nyström, 2003, sid 90-91

¹² Passell, 2013, sid 106

¹³ Nyström, 2003, sid 250

rutinmässigt samarbete mellan olika parter eller områden. Detta resulterar även i att de tänkta översiktsplanerna med ett tydligt helhetsperspektiv inte blir tillräckligt översiktliga.¹⁴

2.2 Det fysiska rummet och tiden

Tidsaspekten och individers aktiva, individuella val i relation till hur dessa faktorer påverkar en plats, och hur tiden påverkar platsen, inkluderas tidigare inte i planeringsteorierna, menar Grundel.

För en politiker som stiftar lagar kan tio år fram i tiden vara en kort period, sett till hur mycket som hinner ändras eller implementeras under den tiden. För en privatperson är tio år en lång tid. Föds man år 0 hinner man börja fjärde klass när tio år har passerat. Hur snabbt man upplever att tiden går kan påverkas av hur många olika saker som hinner hända under perioden. På samma sätt kan liknande relateras till en planeringsprocess. Under en planeringsprocess ska överklaganden komma in och utredningar göras, vilka i sig måste ta den tid det tar, på grund utav att det, enligt Nyström, i vissa fall är lagstadgat. Under tio års tid får det plats en viss mängd procedurer, vilket gör att planeringsprocesser upplevs ta lång tid i relation till en människa som hanterar intryck och händelser varje dag.¹⁵

På en plats måste, enligt Sepe, förändring tillåtas för att platsen ska kunna anpassas till nya förutsättningar och utvecklas på ett långsiktigt sätt.¹⁶ Men vad är utveckling och vem eller vilka avgör vad som är utveckling? Grundel sammanfattade Levfebres ideal som att om idéer ska ha någon mening och komma någonstans ifrån, måste det finnas utrymme för idéerna att ta plats och utvecklas. Man måste aktivt skapa plats för idéer för att idéerna ska kunna skapa förändring.¹⁷ Enligt det påståendet förutsätts också att det finns önskad och önskad utveckling, där platsen självt blir en arena för utvecklingen. Det är utvecklingen i sig som är i fokus, inte platsen. Genom att åtskilja platsen och dess utveckling behöver man ta reda på orsakssambandet på platsen. Grundel skriver att utveckling och förändring enligt Levfebre måste skapas på en plats, vilket då explicit betyder att idéer och utveckling är någonting som aktivt måste tillsättas, det finns inte naturligt. Om en plats skulle lämnas att förfalla förändras den också, är det då en önskad utveckling? Att platsen lämnas att förfalla är av någon ett direkt eller indirekt aktivt beslut. Den handlingen får antas vara antingen önskad eller önskad. Utveckling och förändring av en plats är naturliga konsekvenser av olika beslut. Den marxistiska teorin hävdar att platsen ska betraktas som en konstruktion styrd och producerad av maktrelationer, hegemonier och strukturer. Humanistiska teorier menade däremot att det är den mänskliga faktorn, det vill säga människans påverkan, relationer, erfarenheter och händelser som påverkar platsen och rummet i relation till tid.¹⁸

Om en plats förändring eller utveckling är konsekvenser av olika önskade beslut, kan beslut härledas till den tid besluten togs i. Saltzman menar i boken *Mellanrummens möjligheter*, (2009), att det är tidens olika stadsbyggnadsideal som påverkar varför vissa beslut tas i vissa perioder och inte andra. Att en plats förändras beror även på människoskapade processer, som till exempel urbaniserings- eller ruralitetsprocesser. Saltzman skriver att Foucault ansåg att det är olika hegemoniska maktstrukturer som påverkar dessa rörelsemönster genom tiderna.

---

¹⁴ Nyström, 2003, sid 187

¹⁵ Nyström, 2003, sid, 79

¹⁶ Marichela Sepe, 2013, sid 20

¹⁷ Grundel, hämtad 3/12, 2014, sid 20

¹⁸ Ibid

Vad som avses för tillfället vara på modet vad gäller trender, vanor och liknande är ett uttryck för olika ideal som främst är förbehållna eliten i ett samhälle.¹⁹

Stadskärnor från sekelskiftets planeringsideal innebar en blandning av olika funktioner i byggnaderna. De var flexibelt byggda för att kunna inrymma olika typer av verksamheter. I och med efterkrigstidens behov av bostäder skapades stadskärnor med omkringliggande förortsområden vilka miljonprogrammen byggdes i. Staden blev inte längre lika tätbebyggd som innan och det skapades större ytor och avstånd mellan olika centrum. Kritik har riktats mot att dessa nybyggda områden från början var färdiga, utan utrymme för anpassning för området eller förändring, så kallade 'pre facto-planer'. Motsatsen till detta är 'de facto-planer', det vill säga planer där områdena anpassas efterhand med det som successivt växer fram av den lokala omgivningen.²⁰

Langhorst och Németh hänvisar till att förändring är en konstant process, oavsett om förändringen kan upplevas rent konkret eller om det upplevs som att det inte "händer någonting". Vi präglas också av vad människor före oss har skapat och hur de har levt. I det större perspektivet är allting som existerar ett tillfälligt inslag som kommer och går ur olika tidsandor. Att vi förändrar vår omgivning tolkas vara en naturlig förutsättning för att vår fortlevnad ska bestå.²¹ Sepe anser också, att hur platser utvecklas kan knytas till människors upplevelser eller minnen ifrån förr. Även politiska och ekonomiska händelser påverkar.²² Platsen kan i sig förändras, nya byggnader eller användningsområden tillkomma, men Grundel skriver att minnet och den perceptiva upplevelsen består.²³ En plats kan också ha olika funktioner och upplevas olika beroende på tid på dygnet. Nyström skriver att funktionerna i sig också kan betraktas som tillfälliga. Under en tid på dygnet kanske en plats är en lekpark för barn, medan den under en annan tid är en tillfällig sovplats för en person som är hemlös.^{24 25}

Tidigare planeringsteorier har kritiserats för, och kritiseras fortfarande av bland andra Saltzman, för att exkludera perioden *under tiden*. Hon menar att man genom planering och utveckling av platser i för stor utsträckning fokuserar på *innan* och *efter*. Platser som förändras och blir mellanrum är då paradoxalt samtidigt både "tomma på innehåll" och "fyllda med mening", i relation till den kortsiktiga och långsiktiga förändringen.²⁶

2.3 Varför planering?

När man planerar bör, enligt Nyström, en rad frågor ställas; vilka intressen och problem finns, vilka metoder ska användas samt vilka mål ska uppnås? Vilka är det som gör sin röst hörd och påverkar planeringen? De ekonomiska och tekniska faktorerna är oftast det som ges störst utrymme och tyngd i förhandlingar och planeringsprocesser.²⁷

Författarna till boken *Policy, planning and people*, (2013), Carmon och Fainstein, menar att genom att planera med och för människan förbättras livskvaliteten för den enskilde individen i den bebyggda miljön. Författarna utgår ifrån att en aktiv planering är bra för individen och

---

¹⁹ Saltzman, 2009, sid 85

²⁰ Nyström, 2003, sid 133

²¹ Langhorst, Németh, 2013, sid 140

²² Sepe, 2013, sid 22

²³ Grundel, 2014, sid 24-25

²⁴ Nyström, 2003, sid 83

²⁵ Saltzman, 2009, sid 36

²⁶ <http://www.boverket.se/contentassets/5c983ab67c7e46f997853b80215ea016/dynamik-dialog-och-delaktighet-referat.pdf>, 3/12-2014, sid 3-4,

²⁷ Nyström, 2003, sid 79

samhället och är en förutsättning för att möjliggöra välmående och välstånd. Å andra sidan kan en mer liberal hållning antas där man anser att 'planering' görs bäst genom att inte planera alls. Vad som sker, sker och att det som sker är antagligen det bästa alternativet för majoriteten, just av anledningen att det över huvud taget sker. Carmon och Fainstein skriver också att planering snarare ska liknas vid en kommunikationsprocess mellan människor som påverkas.²⁸

Utmaningarna för planerarna idag är, enligt Savini författare till *Urban Peripheries – the potential dynamics of planning project* (2013), att kombinera ett allt rörligare och mer föränderligt utbud och omsättning av tjänster, trender och varor, kontra kraven på långsiktig hållbarhet. Att underlätta en spontan förändring för att möjliggöra för nya marknader innebär en, enligt Savini, nödvändig revidering av utvecklingsprioriteringar och omvärdering av projekt.²⁹

Vilka faser går då planeringen igenom? Enligt Nyström, kan inte och bör inte den fysiska planeringen avgränsas från de olika stadierna; planering, genomförande och förvaltning. Nyström anser att dessa är fastlänkade och avhängiga varandra i samma process. En fas är inte per automatik avslutad när en ny fas påbörjas. Erfarenheter och kunskaper från de olika faserna är ovärderliga i den övergripande processen för att det slutgiltiga målet ska uppnås så bra som möjligt.³⁰ Att förhindra och minska risken för onödiga störningar och andra incidenter kräver en så kallad 'ändamålsenlig struktur', en värdering och kartläggning av den befintliga miljön för att på bästa sätt kunna utnyttja de befintliga platser och utrymmen som står till förfogande.³¹

Det är svårt att värdera vilket användningsområde som anses 'mest värdefullt' på ett opartiskt sätt. Det föder ju också en rad frågor om vem det är som avgör det och vilka intressen som styr. Detta är en process som ofta drar ut på tiden. Genom att förbereda sig för det oväntade och inte riskera framtida låsningar kan en del vaga formuleringar formuleras i plandokumentet. Dessa formuleringar tolkas sedemera på en mängd olika sätt, vilka i sig kan leda till konflikter eller att processen drar ut på tiden.³²

Vem som äger marken påverkar också markanvändningen, ägaren har rätt att själv nyttja marken för eget bruk och innehar även rätten att förhindra andra att utnyttja den som resurs, även tillfälligt. En markanvändning fastställs dock aldrig för all framtid, utan sätts upp inom olika långa ramar som brukar röra sig inom ett antal år. Saltzman anser att om anläggningar och byggnader snabbare och lättare blir inaktuella och måste byggas om i högre grad borde detta rimligtvis tas med i beräkningen i planeringsdokumentet.³³ Hur en mark ska användas beror på efterfrågan, vilka behov som finns i området, vilka aktörer som är kapitalstarka och hur prognoserna för framtiden ser ut, vad gäller till exempel befolkningsrörelsemönster, klimatmässiga eller ekonomiska förutsättningar och/eller -förändringar.³⁴

2.4 Vad är ett mellanrum i en stad?

Savini menar att platser som genomgår transitionsfaser är politiskt konstruerade på grund av den planering som är beslutad. Kalkyler och gör prognoser över framtiden görs, vilka dock riskerar att inte uppfyllas på grund av förändrade förhållanden. Detta konstanta, och

²⁸ Carmon, Fainstein, 2013, sid 55

²⁹ Savini, 2013, sid 11

³⁰ Nyström, 2003, sid 12

³¹ Nyström, 2003, sid 159-160

³² Nyström, 2003 sid 184-185

³³ Nyström, 2003, sid 15

³⁴ Nyström, 2003, sid 34

oförutsägbara kretslopp skapar ibland hål i stadsbilden, en sorts mellanrum i den befintliga bebyggelsen som inte förväntades.³⁵ Saltzman hävdar att dessa centrala platser med fördel kan användas som en arena för det obeprövade och okända. Det är ofta hård konkurrens om centrala platser vilket gör att tillgängligheten till platserna begränsas. Att utnyttja platser som väntar på nästa steg i en planerings- och utvecklingsprocess sätter också upp ett antal ramar. Hur länge platsen kan nyttjas, vilka villkor det görs på, hur platsen ser ut och var den ligger spelar roll. Ett nytt koncept kan då, enligt Saltzman, skapas inom ordnade former. Saltzman skriver att Foucault myntade uttrycket 'heterotopi', som innebär att det skapas en sorts rumslig frizon mellan samhällets kontroll och ordning. Saltzman menar att det i städer är närmast omöjligt att försöka planera för vilka förändringar som kommer att komma, däremot måste man planera för att förändringar kommer att ske.³⁶

Enligt Saltzman växer områden fram gradvis och med olika förutsättningar vilket kan skapa temporära mellanrum. Mellanrummen befinner sig i en sorts 'perifer planeringsprocess' samtidigt som de befinner sig i stormögat av stadens utveckling och omvandling. Omvandling och utveckling tar mycket tid i anspråk och områden kan i årtal befinna sig i ett läge som uppfattas att de står i vänteläge under tiden byråkratin och juridikens maskinerier mal. I vissa fall kanske det planerade avbryts. I ett längre perspektiv kan denna process resultera i att syftet med platsen förändras om nya värden skapas för framtida, planerade projekt.³⁷

Saltzman anser att vi, med stöd i LCA, behöver uppmärksamma att 'mellanrummens landskap' finns och att de inte får glömmas bort i planeringen av staden. Former för att utnyttja och använda dessa platser måste finnas samt en organisering kring att hitta engagemanget som behövs för att fylla dessa platser med liv.³⁸ Genom att inte detaljplanera för hårt och ge plats för medborgarprojekt i detaljplanerna och ta vara på de resurser och rörelser som redan finns, kan mellanrummen, enligt Saltzman, värnas.³⁹ Att bevara ett folkliv, stadsliv eller inspirerande verksamheter förutsätts ibland bara ska finnas, eller skapas av sig självt.⁴⁰

Slutligen kan, enligt Saltzman, användandet av mellanrummen i städer bidra till att berika och ge förutsättningar åt socialt umgänge genom att skapa mötesplatser som inte tidigare funnits. Upplevelser kring en stökig byggarbetsplats eller rörligt område kan minska, eller iallafall förändras, genom att skapa blickfång i omgivningen som kan distrahera och rikta uppmärksamheten från negativa känslor.⁴¹

2.5 Vad är en "tillfällig lösning"?

För att utnyttja förändringsprocesser och anta ett flexibelt förhållningssätt till utveckling menar Saltzman att kunskap och kännedom krävs om vad som sker, hur och varför det sker och när det sker. Denna kunskap anser Saltzman bidra till att en plats blir vital och dynamisk. Dock menar Saltzman att förändring är en kedja av olika händelser som kan vara svår att identifiera och märka. Oftast märks den inte förrän i retroperspektiv. Enligt Saltzman krävs det utrymme i planeringsprocesser för att kunna använda den ständiga förändringen som en

---

³⁵ Savini, 2013, sid 210

³⁶ Saltzman, 2009, sid 12-13

³⁷ Saltzman, 2009, sid 12-13

³⁸ <http://www.boverket.se/contentassets/5c983ab67c7e46f997853b80215ea016/dynamik-dialog-och-delaktighet-referat.pdf>, sid 4, hämtat 3/12-2014

³⁹ <http://www.boverket.se/contentassets/5c983ab67c7e46f997853b80215ea016/dynamik-dialog-och-delaktighet-referat.pdf>, sid 9, hämtat 3/12, 2014

⁴⁰ Saltzman, 2009 sid 96

⁴¹ Saltzman, 2009, sid 31

aktiv medspelare i ett samhälles utveckling, istället för att arbeta efter den, eller mot den.⁴² Nyström menar att man med större utsträckning än vad man gör idag, kan hyra, arrendera eller låna lokaler för att utvidga möjligheterna till att tillfälligt och strukturerat kan utnyttja de fysiska platser och omgivningar som erbjuds och som finns tillgängliga.⁴³

Tyrväinen, författare till uppsatsen *Det tillfälliga rummet - En temporär dimension av landskapsarkitektur* (2011), menar att en risk med tillfälliga lösningar, är att en negativ klang kan medföras. Det som är tillfälligt riskerar att inte uppfattas som tillräckligt bra eller investeringsvärt på grund av att det är en tillfällig satsning. För att fylla ett tomrum på en plats kan inte vad som helst placeras som ett substitut, den tillfälliga lösningen måste ha ett syfte för att uppskattas. Att det är tillfälligt medför också per automatik att det kommer försvinna till förmån för det mer permanenta.⁴⁴

Den största utmaningen för att införa nya lösningar är, enligt Savini, hur man på bästa sätt introducerar progressiva planeringskoncept som stödjer ”smart tillväxt, miljömässig hållbarhet och balans i den socio-ekonomiska tillväxten” i dagens stadskärnor. Dessa områden skapar stora möjligheter för tillfällig planering men det är inte riktigt klart hur dessa kan utnyttjas i mer långsiktiga progressiva planeringslösningar.⁴⁵ Problemet med tillfälliga lösningar, hänvisas till hur man ska kunna garantera att de lokala aktörerna har hittat långsiktighet i de tillfälliga projekten efter att en speciell ’etableringsfas’ har upphört. När etableringsfasen har gått ut ska man kunna visa på en strukturerad plan för framtiden, eller liknande. Savini menar att problemets lösning är politikernas sak, det beror på hur man definierar ’kortsiktiga och långsiktiga lösningar’ och vilket värde man lägger i det, kontra de översiktliga planerna som finns vad gäller socio-ekonomisk utveckling och industriella policies, alltså vilket samhälle vi vill skapa och vilka intressen som väger tyngst.⁴⁶

Savini menar att det kan skapas ett ’rumsligt dilemma’ kring hurvida den industriella expansionen och urbana förändringar som kräver radikalt annorlunda användningsområden. Savini anser att den ekonomiska tillväxten potentiellt hotas när områden som var avsedda för industri eller liknande istället används för andra ändamål som inte genererar en lika hög ekonomisk omsättning, istället för att investera och satsa i den befintliga.⁴⁷

Food trucks, pop up-stores, urban stadsodling, kvartesloppisar med mera har alla gemensamt att de oftast är ’bottom-up’-initiativ. Verksamheten är ofta begränsad till både utbud och lokal omkrets, och än så länge rätt så sällsynta inslag stadsbilden. Bishop och Williams argumenterar för en mer frekvent och organiserad användning av dessa tillfälliga användningsområden av ledig mark. Genom en mer systematisk användning manifesteras en, enligt dem, mer dynamisk, anpassningsbar och flexibel stadsplanering. Används tillfälliga lösningar i högre utsträckning blir staden mer mottaglig för att möta nya sorters behov och önskemål av invånarna. Från ett kortsiktigt ekonomiskt perspektiv är det enligt Bishop och Williams få nackdelar med att använda sig av den här typen av lösningar. Marken finns redan till förfogande, lyckas inte en verksamhet är den lätt att ersätta med en annan då de tillfälliga lösningarna i sig måste vara relativt lättrorliga och mobila. Bishop och Williams menar att en

---

⁴² Saltzman, 2009, sid 86

⁴³ Nyström, 2003, sid 17

⁴⁴ http://stud.epsilon.slu.se/3109/1/tyrvainen_k_110809.pdf, hämtad 3/12-2014

⁴⁵ Savini, 2013, sid 163

⁴⁶ Savini, 2013, sid 147-150

⁴⁷ Savini, 2013, 147

tillfällig lösning därmed inte behöver kosta stora summor pengar, vilket också är poängen och en förutsättning för att det alls ska fungera.⁴⁸

3.6 Sammanfattning

I ovanstående kapitel har ett antal forskare presenterats vilka har studerat liknande frågor inom detta område. Baserat på det material studien grundas i, kan skönjas en konsensus och uppfattning kring att tillfälliga lösningar är ett positivt fenomen som bör användas. Författarna framför också kritik mot ambitionen att omfattande vilja planera, i kontrast mot den oförutsägbara verklighet vi har att så småningom konfrontera. Idag går också utvecklingen snabbt framåt, vilket konstant förändrar vår samtid och på vilket sätt vi förhåller oss till olika lösningar, problem eller situationer.

Forskarna anser också att medborgardemokrati är en förutsättning för tillfälliga lösningar. Huruvida det finns ett kausalt samband inrymmer inte den här uppsatsen. Givetvis finns olika aspekter kring att tillfälliga lösningar kan ifrågasättas som metod i stadsplaneringen. Eftersom tillfälliga lösningar betraktas vara ett relativt nytt fenomen ämnar uppsatsen företrädevis att undersöka om dessa är möjligt att skapa och utveckla i Göteborg. Därav har inte en fördjupande studie gjorts för att förespråka eller förkasta dem.

---

⁴⁸ Langhorst, Németh, 2013, sid 146-149

3. Metod och material

3.1 Metod och metodkritik

Uppsatsens frågeställningar ämnas besvaras med kvalitativa studier, mer precis semistrukturerade intervjuer, textanalys och komparativa fallstudier. Semistrukturerade intervjuer används vid insamlandet av data från tjänstemän och politiker som har ansvar och jobbar med de här frågorna. Kompletterande telefonintervjuer har även gjorts med personer som har specifika sakkunskaper gällande fallstudierna, som planarkitekter, markägare och processledare. Intervjuer av informantkaraktär har även gjorts vid två tillfällen med företrädare från YIMBY och Göteborgs stad för att skapa mig en uppfattning i ämnet. Textanalys har använts för att bearbeta och behandla de många artiklar, rapporter och böcker som lästs. För att studera hur planeringsprocesser har fortlöpt, vad som har skett och ifall tillfälliga lösningar kan appliceras på dessa platser, har komparativa studier gjorts. De komparativa fallstudierna avser de tre platserna Johannatomten, Kommersen och Frihamnen.

Kvalitativ forskning tenderar enligt Bryman att framställa och undersöka verkligheten i termer av och i relation till olika pågående processer. Det huvudsakliga syftet är oftast att undersöka händelser och mönster över tid. Studien utgår ifrån ett induktivt tillvägagångssätt.⁴⁹ Halvorsen (1992) menar att det induktiva perspektivet innebär att forskaren närmar sig ett område man inte har några större förkunskaper i, relativt förutsättningslöst och med ett öppet förhållningssätt inför det material och den data som samlas in. Det induktiva tillvägagångssättet innebär också att data sedemera samlats in allt eftersom och inte utgår från hårddata, strikta hypoteser och frågeställningar. Studien eftersträvar inte att fälla eller stärka en hypotes eller pröva teorier, utan snarare att utveckla och undersöka ett begrepp i relation till studieområdet. Genom studien har datainsamlingen skett systematiskt men ostrukturerat, då studien med ett sådant förhållningssätt inte riskerar att gå miste om viktig data eftersom det på förhand inte gick att förutspå vilken typ av information som bäst skulle komma att kunna besvara uppsatsens frågeställningar.⁵⁰

Kvantitativa forskare kritiserar ofta kvalitativa forskare för att vara impressionistiska. Kritiken grundas i forskningen baseras på egna upplevelser och tolkningar och forskaren riskerar också få en för nära relation till forskningsobjektet. Det kan leda till att forskaren missar att upptäcka fenomen i verkligheten som forskaren på förhand inte har förväntat sig. Forskningen saknar också standardiserade procedurer för genomförandet och blir därför också svår att replikera. Kvalitativ forskning kritiseras också ofta för att ta forskningsobjektets perspektiv.⁵¹

3.1.1 Alternativ metod

Kvantitativa studier fanns som alternativ metod för min studie, dock lämpar sig kvantitativa studier som bäst om materialet ska gå att rangordna på en skala eller liknande för att på så sätt jämföras. En metod med kvalitativ textanalys lämpade sig därför bättre då studien eftersträvar att identifiera bland annat maktförhållanden och inställningar till fenomen som tillfälliga lösningar, varav kvantitativ metod inte valdes.⁵²

Istället för att genomföra intervjuer är hade enkäter kunnat skickats ut. Enkäter är dock till formen betydligt mer formella och statiska, vilket inte skulle gynna en dynamisk datainsamlingsmetod. Under intervjuer kan forskaren aktivt arbeta med kroppsspråk och sin

---

⁴⁹ Bryman, 2011, sid 402

⁵⁰ Halvorsen, 1992, sid 78-79

⁵¹ Bryman, 2011, sid 403-405

⁵² Bryman, 2012, sid 161-162

egen persona för att styra ett samtal. Enkätmetoden hade varit lämplig om jag ämnade strukturera och koda mina intervju svar eller liknande. Då studien besvaras av relativt öppna frågeställningar, och där intervjuerna är till för att undersöka samband, visioner, attityder, inställningar, förhållningssätt och liknande hos politikerna och tjänstemännen resoneras som så att intervjuer skulle vara mer lämpliga för studiens ändamål. Enkäter skulle heller inte ge möjligheten att ställa följdfrågor, förtydliga eller liknande.⁵³

Vad gäller komparativa studier bestämdes vid genomförandet vilken forskningsdesign som lämpar sig bäst för studiens fokuserade studier. Det finns två olika former av fokuserade studier; Most similar systems design samt Most different systems design. Vid komparativa studier ska den beroende och oberoende faktorn tydligt urskiljas. Vid komparativa studier kan det vid den inledande forskningsfasen vara svårt att identifiera vad som påverkar vad. Ju mer de olika objekten liknar varandra, desto lättare blir det att identifiera och urskilja det avvikande. Most similar design är betjänt av att objekten liknar varandra så mycket som möjligt. I Most Different Systems Design däremot förklaras likheter med likheter och lämpar sig bättre då objekten är olika varandra, vilket rimmar bra med min fallstudie.⁵⁴

3.2 Samtalsintervjuer

Respondenten har på förhand blivit informerad, både via telefon och mail, om de övergripande teman jag ville att intervjun huvudsakligen skulle handla om. Detta för att de ska kunna vara insatta i ämnet, spara tid och bidra till att de inte känner sig eventuellt otrygga eller nervösa. De fick däremot inte tillgång till de specifika frågorna då jag samtidigt ville att de skulle prata ur hjärtat och inte styra samtalet allt för mycket. De specifika frågorna bifogas som bilaga.⁵⁵ Semistrukturerade intervjuer innebär att forskaren har med sig en lista med teman eller specifika frågor, också kallad en intervjuguide.⁵⁶ Ett papper med de frågor som skulle besvaras under intervjun togs med, men frågornas ordning följdes inte slaviskt. Det medförde att varje intervjutillfälle blev unikt, de specifika frågorna är desamma, men ordningen och strukturen förändrades efter känsla och personkemi. Ju mer medveten om sig själv som aktiv deltagare i intervjun forskaren är, desto större chans, menar Bryman, att intervjun blir lyckad. Tidigt bestämde jag mig för att ha ett öppet förhållningssätt till mina respondenters initiativ vad gäller exempelvis plats att mötas på eller hur mötet skulle genomföras. I kvalitativ forskning kan frågorna vara vidare och mer filosofiska då det visat sig att processer och underliggande strukturer framträder potentiellt tydligare med öppna frågor.⁵⁷ Forskaren har också möjlighet att ställa följdfrågor och kan också omformulera frågorna efter behov, ledande frågor ska dock undvikas.^{58 59}

Intervjuernas primära fokus var att få ut så mycket information som möjligt och att respondenterna skulle prata så fritt som möjligt utan min styrning. Jag ville till exempel avbryta ett resonemang som jag tyckte gled iväg från det egentliga ämnet eller på annat sätt förhindra eller avleda samtalet. Varje intervju hade också som mål att både börja och sluta med en öppen fråga, likt 'känner du till tillfälliga lösningar?' och avslutades med 'hur vill du se Göteborg om tio år?'. Detta för att få dem att prata om deras egna visioner och undersöka vad som betyder allra mest för dem själva. Som brukligt tillfrågades respondenterna om de godkände att jag spelade in samtalet och informerade om att materialet skulle komma att

---

⁵³ Ibid

⁵⁴ Denk, 2007, sid 43

⁵⁵ Esaiasson, 2011, sid 283

⁵⁶ Bryman, 2011, sid 471

⁵⁷ Bryman, 2011, sid 404

⁵⁸ Bryman, 2011, sid 470

⁵⁹ Bryman, 2011, sid 473

användas som empiriskt material i uppsatsen för att besvara uppsatsens frågeställningar, ett så kallat informerat samtycke.⁶⁰

Att ha intervjun per telefon har också getts som ett öppet alternativ, dock har fysiska möten aktivt föreslagits då jag tycker att det tillför en annan personkemi och minskar risk för missförstånd, felhörningar etc. Det minskar också risk för osäkerhet och stress från min sida.⁶¹

3.3 Textanalys

Genom att studera hur språk används, vem som är avsändare respektive mottagare och därigenom hur makt reproduceras och konstitutioneras genom språk kan, enligt Bryman, texter analyseras. Foucaults huvudsakliga teori utgår ifrån uppfattningen att beroende på hur språk förstås och konnoteras påverkar ordens betydelse och användning. Beroende på hur ord används i olika sammanhang skapar det olika, mentala föreställningar som i sig skapar och reproducerar normer, strukturer och hegemonier. Språkanvändning kan också konstitutionera och påverka sociala sammanhang och maktordningar.⁶²

Hur man använder språket kan också påverka vad som uppmärksammas och inte. Hur språket konstrueras och hur språket sedemera fokuseras kan bidra till ifall ett objekt riktas missnöje eller intresse och hur det uppfattas. Vilka intressen som företräds, vilken eller vilka som är dess avsändare och mottagare är viktiga aspekter vid textanalys.⁶³ Fairclough menar att språket genom dess konstruktion kan institutionalisera och upprätthålla vissa betydelser. Ju fler gånger ett fenomen beskrivs på ett visst sätt, eller reproduceras tillräckligt många gånger skapas en hegemoni. Språket hegemoniserar och strukturer, normer och allmänt vedertagna uppfattningar skapas.⁶⁴

Vid textanalys studeras även vad som tas med, vad som utelämnas, vilka underliggande teman som representeras, vilket material som presenteras samt hur informationen paketeras. Att analysera en text på det här viset, menar Bryman. För att upptäcka och identifiera luckor, felaktigheter eller liknande måste förkunskaper om studieområdet finnas för att märka var det avviker. En innehållsanalys görs.⁶⁵

Vid analyserande av statliga dokument menar Bryman att dess trovärdighet påverkas av att dokumenten är mer eller mindre partiska. Statliga myndigheter eller organisationer drivs även dem av ett ändamål och en agenda.⁶⁶ Olika dokument har per definition som syfte att åstadkomma förändring, utveckling eller granskning. Annars, resonerar Bryman, hade inte dokumentet författats alls. Dokumentet är därmed riktat med viss information till en viss mottagare för ett visst syfte. Till exempel är ett visionsdokument eller liknande en del i en större kedja som syftar till att bidra till att skapa förändring i ett större sammanhang. Hur en potentiell utveckling eller förändring genomförs påverkas då sedemera av hur texten i dokumenten är formulerad, hur det framställs och vad avsändaren valt att inkludera i texten för att uppnå en viss önskad effekt.⁶⁷

---

⁶⁰ Bryman, 2011, sid 290

⁶¹ Bryman, 2011, sid 212-213

⁶² Bryman, 2011, sid 528

⁶³ Bryman, 2011, sid 529

⁶⁴ Bryman, 2011, sid 529, 537

⁶⁵ Bryman, 2011, sid 552-553

⁶⁶ Bryman, 2011, sid 550

⁶⁷ Bryman, 2011, sid 555

3.4 Komparativa fallstudier

Vid komparativa studier jämfördes ett antal objekt ingående för att tydliggöra eventuella skillnader eller likheter, då de tre platserna är olika till sin karaktär, kontext och skiljer sig även till storlek och geografisk plats. Att knyta studien till tre reella ”fall” ämnar bidra till att uppsatsen fördjupas och konkretiseras sett till en geografisk och politisk kontext.⁶⁸

Johannahuset, Kommersen och Frihamnen är tre diametralt olika platser till bland annat utseende, geografisk placering, kontext, användningsområde och framtida planer. Förhoppningen är att genom dessa fallstudier undersöka varför platsen har utvecklats som den gjort och ifall den kan rymma tillfälliga lösningar, eller på vilket sätt dessa kan eller ska organiseras. En ytterligare poäng med att studera olika sorters platser är att visa på att olika sorters platser har olika förutsättningar och planeringsstadier. Materialet kommer slutligen sammanfattas och ligga till grund för studiens resultat- och analysdel.⁶⁹ Uppnås detta säkerställs studiens validitet, alltså undersöker och mäter studien det som är uttalat för att öka chansen att frågeställningarna, och sedemera studiens vetenskapliga problemformulering, att besvaras.⁷⁰

3.5 Kvalitativ forskning och forskningens kvalitet

Vad som avgör forskningen kvalitet är huruvida reabilitet, validitet och generaliserbarhet uppnås, så kallad extern reabilitet. Samtliga indikerar olika mått av studiens kvalitet, hur noggrant genomförd den är och studiens bidrag till ett större sammanhang.⁷¹

Extern reabilitet innebär graden av replikerbarhet och att studien kan upprepas till likvärdigt resultat. LeCompte och Goetz menar att det är omöjligt att ”frysa” ett socialt sammanhang och omständigheter för att göra en studie replikerbar. De föreslår istället ett antal strategier för att uppnå vad de menar är extern reabilitet. De menar till exempel att man som forskare behöver anta en social roll för att ingå i det sociala sammanhang som studien ingår i. Intern reabilitet innebär att två eller fler forskare behöver tolka det insamlade materialet på likvärdigt sätt för att den interna reabiliteten ska uppnås.⁷²

Vad gäller medföljande reliabilitets- och replikerbarhetsproblem har uppsatsens frågor ändå besvarats av kompetenta och pålästa personer vilket ökar chanserna att få en bra resultatdel om studien genomförs vid ett senare tillfälle.⁷³ Givetvis kunde fler ha intervjuats för att få fler perspektiv och en mer gedigen och utförlig helhetsbild. Till exempel hade jag önskat att jag hade haft möjlighet att intervjua allmänheten om vad de har för relation till de specifika platserna, hur de ser på ’mellanrum i staden’ och hur de ser på tidens påverkan på olika platser. Det hade även tillfört uppsatsen en ytterligare dimension och vetenskaplig tyngd. Byggherrar, markägare samt organisationer, entreprenörer och småföretagare hade också varit intressant att intervjua för att undersöka hur de ser på tillfälliga lösningar. Till syvende og sist landade jag i att man först och främst bör undersöka ifall platsers föränderlighet och tillfälliga lösningar har vetenskaplig grund och kan kombineras alls.

---

⁶⁸ Denk, 2007, sid 38

⁶⁹ Esaiasson, 2011, sid. 237-239

⁷⁰ Esaiasson, 2011, sid. 242

⁷¹ Bryman, 2011, sid 389

⁷² Bryman, 2011, sid 390

⁷³ Esaiasson, m.fl, 2011, sid 291

3.6 Metodproblem

De flesta intervjuer avlöpte på liknande sätt, förutom intervjun med Vägvalets representant Tom Heyman som genomfördes i hans bil medan vi åkte runt på Hisingen. Vi möttes på Lindholmen och åkte ut till allt ifrån Kville, Backa och allt däremellan. Det var studiens första respondentintervju och jag tyckte att det blev ett bra sätt att starta på, även för mig. Det var intressant att höra Heymans svar när jag kunde relatera till vad han menade genom konkreta exempel. Ibland gick vi ur bilen för att visa på exempel och liknande. Egentligen borde alla intervjuer genomförts på detta sätt. Det var ett väldigt lärorikt sätt att genomföra intervjuer på då materialet fick en ny innebörd och en annan dimension när man befann sig framför det som intervjun handlade om, och inte på ett mötesrum på ett kontor. Samtidigt blev de resterande intervjuerna mer formella, strukturerade och det var lättare att koncentrera sig på svaren och på frågorna jag ställde.

En annan svårighet med samtalsintervjuer var att det var svårt att tänka igenom nästa fråga att ställa medan en fråga besvarades. Vissa respondenter svarade snabbt och koncist medan andra mer svävande och kanske tog vägen om en anekdot vilket gjorde att frågeordningen kastades om. Jag tillät respondenterna att sväva ut och tala fritt, samtidigt som dessa utsvävningar både kunde dra ut på tiden och leda bort från fokus. Eftersom intervjuerna tillät att de svävade iväg i sina resonemang medförde det även att resultatdelen speglas av att intervjuerna är ostrukturerade. En tydlig konsekvens av semistrukturerade intervjuer är att man inte kan säkerställa och försäkra sig om att respondenterna svarat på motsvarande sätt. Eftersom intervjuerna möjliggör att frågorna ställs i varierande ordning, inte nödvändigtvis behöver ställas på precis samma sätt, blir det således svårt att operationalisera och strukturera respondenternas svar i resultatredovisningen. Således påverkas även här validiteten, reliabiliteten och inte minst replikerbarheten.

Det har också visat sig svårt att hitta personer med rätt kompetens på området, då begreppet tillfälliga lösningar har visat sig tolkas och definieras olika. Det är också svårt att definiera vad "tillfälligt" innebär. Detta försvagar också uppsatsens validitet, reliabilitet och replikerbarhet. Som forskare kan jag, trots beskrivningar och förklaringar, inte vara helt säker på att respondenterna uppfattar begreppen på liknande sätt, därmed kan jag heller inte förvissa mig om att svaren som redovisas i uppsatsen kan direkt jämföras med varandra.

3.7 Urval

Kvalitativ forskning tenderar utgå från ett litet urval av forskningsfältet, vilket också formuleras som kritik mot metoden. Kritiken utgår från att detta begränsade urval inte kan tala för den stora massan.⁷⁴ Trots att möjligheterna att generalisera studien minskas med urvalets antal är det viktigt för den kvalitativa studien att representera ett stort spektra inom området.⁷⁵

När urvalet av respondenter gjordes vad gäller politiker var kritierierna att dels få partipolitisk bredd men samtidigt nå centralitet och kärnan till information. Studiens syfte var inte att parti för parti redogöra för de stora skillnaderna eller likheterna i frågan, utan snarare hitta de politiker i Göteborgs stad som under en tid arbetat med stadsbyggnadsfrågor, är insatta eller nu arbetar med frågorna. Slutligen intervjuades Kjell Björkqvist (fp), vice ordförande i byggnadsnämnden, Johan Nyhus (s); kommunalråd, Ulf Kamne (mp); ordförande i fastighetsnämnden och ledamot i kommunfullmäktige samt Tom Heyman (vv). Vägvalet valdes att studeras då Papaioannou engagerat drivit och positionerat sig i

---

⁷⁴ Bryman, 2011, sid 406

⁷⁵ Bryman, 2011, sid 416

stadsbyggnadsrelaterade frågor. Därtill anser jag att uppsatsen stärks av att blanda in fler perspektiv, och även mindre partier.

Angående tjänstemännen eftersöktes dels centralitet. Under tidens gång tillkom även Älvstranden Utveckling AB som påtalades som viktig aktör från olika håll under intervjuerna. Vikten av centralitet ansåg jag vara av större vikt än spridning över förvaltningarna, vilket gjorde att de ifrån början tilltänkta respondenterna ströks till förmån för de som andra hänvisade till. Detta förhållningssätt till att nå lämplig information kallas för snöbollsurval. Snöbollsurval är en urvalsmetod där forskaren initialt kontaktar en skara människor som antas besitta rätt kompetens för forskningsområdet. Dessa selektivt utvalda personer föreslår andra personer som de anser är bättre lämpade erfarenhetsmässigt för att kunna besvara studiens forskningsfrågor. Dessa kan i sin tur föreslå bättre lämpade kandidater.⁷⁶

Givetvis kunde fler och andra aktörer också intervjuas. Inom de tidsramar jag hade att förhålla mig till ansågs dessa vara en rimlig skara för att ändå förhoppningsvis kunna utröna vissa slutsatser.

3.8 Material

Studiens underlag har hämtats från dels avhandlingar, rapporter från myndigheter och bolag, visionsdokument, hemsidor, vetenskapliga rapporter, litteratur och tidningsartiklar samt intervjuer av politiker och tjänstemän från Göteborgs stad och av organisationer och markägare. I teorikapitlet förekommer också andrahandskällor i texten. Detta redovisas genom att också nämna den författare som hänvisat till källan.

Vad gäller dokument, och främst till exempel dokument som *Tillåtande oaser* (2014) och *Byggplatsen som arena* (2014) bör betänkas att dessa dokument är framtagna och skrivna av tjänstemän på Göteborgs stad och bör inte nödvändigtvis betraktas som opartiska källor. Det ligger i kommunens intresse att utveckla staden på ett sätt som de vill eller gynnas av, därav att rapporterna tagits fram i syfte att stärka deras egna idéer. *Tillåtande oaser* har till exempel skrivits av Älvstranden Utveckling AB, Fastighetskontoret och Business Region Göteborg, som inte skulle gynnas av att det framkom uppgifter om att det man planerade för inte var lämpliga. Material för att beskriva NDSM och Boxpark Shoreditch har bland annat hämtats från respektive hemsida som inte kan betraktas som en opartisk källa. Hemsidan och dess företag som är avsändare gynnas inte heller av att presentera dåliga siffror, kritik från media eller liknande. Jag har också vid olika tillfällen under kursens gång sökt NDSM och Boxpark Shoreditch's ledningar eller grundare, men utan framgång.

Artiklarna som hämtats av Göteborgsposten och Expressen bör också beaktas att de är ett medieformat som bygger på interaktiv kommunikation, det vill säga att de vill skapa dialog med läsarna. Detta kan betyda att de använder sig av dramatiserande rubriker eller vinklar ett textinnehåll eller liknande för att skapa de effekter man vill. Med det sagt ska också medier, som den tredje statsmakten, granska och följa upp näringslivets affärer och politikernas beslut.

Även vad gäller respondenterna som intervjuats ska beaktas att de representerar olika politiska ideologier och ståndpunkter. Politiker som intervjuas är Johan Nyhus, (Socialdemokraterna), Ulf Kamne (Miljöpartiet), Kjell Björkqvist (Folkpartiet) och Tom Heyman (Vägvalet). Tjänstemän från Göteborgs stad som intervjuas är Karin Holmström, (projektchef för projekt Västlänken för Göteborgs stad), Lena Lundblad (chef för strategisk

---

⁷⁶ Bryman, 2011, sid 424

utveckling på stadsbyggnadskontoret), Åsa Swan, (chef för urban utveckling på Älvstranden Utveckling AB) och Björn Siesjö, (stadsarkitekt på Stadsbyggnadskontoret).

Intervjuer av informantkaraktär har gjorts med Eva Rhodin och Olof Antonson. Eva Rhodin, kommunikationsansvarig på Trafikkontoret, har genom Trafikkontoret nyligen släppt en rapport om hur tillfälliga lösningar kan appliceras på byggarbetsplatser i Göteborgs stad. Olof Antonson, representant för Tankesmedjan YIMBY, intervjuas för att YIMBY är en av Göteborgs större tankesmedjor och driver intensiv och radikal debatt gällande bland annat förtätning och ytmaximering gällande centrala platser.

Kompletterande telefonsamtal behövdes sedemera från personer med initiala kunskaper på området, av mer sådan karaktär att de skulle bekräfta eller förklara vad som sker i planprocesserna. Detta gjordes med bland annat Per Osvalds, planarkitekt för Masthugget, Jessica Segerlund, processledare för bland annat Jubileumsparken och Frihamnen, Mikael Ahlén på Riksbyggen som äger marken där Kommersen står, Daniel Massot på Hufvudstaden, som dock inte ville svara på frågor, samt Jonas Ottander på kartenheten, Geodataavdelningen i Göteborgs stad.

Johan Nyhus (s) och Ulf Kamne (mp) representerar till exempel partier som sitter i majoritet i kommunfullmäktige och därmed besitter makt. Johan Nyhus och socialdemokraterna har dessutom innehaft makten i Göteborg en lång tid tillbaka. Kjell Björkqvist (fp) och Tom Heyman (vv) befinner sig däremot i opposition, Heyman representerar också ett förhållandevis litet parti. Representanter för mindre partier kan lättare kritisera de som har makten och kan med fördel lägga ansvar och missnöje på dem, för att svära sig själv fri. Det är också lättare att kritisera, vara frispråkig och kontroversiell om man inte behöver stå till svars för uttalandena på samma sätt som om man innehar makten. Besitter man makt upplever man kanske att man har ett större ansvar samt i större utsträckning våga formuleringar för att inte skapa konflikter eller liknande. Detta mönster tyckte jag mig se när politikerna intervjuades. På samma sätt driver tjänstemännen också en agenda. Det är politikerna som sätter ramarna för tjänstemännen och det är tjänstemännens sak att genomföra visionerna i praktiken. En tjänsteman kan ibland kunna uttala sig friare på grund utav att hen inte binds av partipolitiska åsikter, men kan även akta sig för att kritisera då det kan skapas dålig stämning och försämra förutsättningarna för att lyckas med olika projekt. Även Tankesmedjan YIMBY driver en agenda, dock partipolitisk obunden. YIMBY, som står för Yes In My Back Yard, kan på deras hemsida läsas att de drivs av och är förespråkare av perspektivet att förtätning och att bygga blandstad är en förutsättning för att städer ska utvecklas på ett vad de menar är rätt och bra sätt.⁷⁷

Det vetenskapliga material som använts är generellt nyligen uppdaterat och relevant material som för en diskussion kring både för- och nackdelar eller olika perspektiv av respektive texts innehåll. Det har däremot varit svårt att hitta motsvarande material som är jämbördigt för främst fallstudierna, både vad gäller utlandsexemplen och platserna i Göteborg. Informationsutbudet har varierat. Daniel Massot, ansvarig för Johannatomten vid Brunnsplanen för Hufvudstaden har till exempel inte varit tillgänglig för kommentar. Detta bidrar även till att uppsatsens kvalitet påverkas då informationen och materialet som samlats in alltid kan bli jämförbar i den utsträckning som önskat.

---

⁷⁷ <http://gbg.yimby.se/om-oss/>, hämtad 11/1,2015

4. Vilka tidigare exempel finns när platser har förändrats och fått temporära lösningar?

4.1 Inledning

I detta kapitel avses frågeställning nummer ett besvaras, nämligen nummer ett; Vilka tidigare exempel finns från andra städer när platser används för tillfälliga lösningar?

Rapporten *Tillåtande oaser* (2014), har skrivits av Projektgruppen Göteborg 2021, vilken företäder fem olika organisationer i Göteborg; ADA, Business Region Göteborg AB, Fastighetskontoret, Älvstranden Utveckling AB, Göteborg & c/o. Rapporten syftar till att belysa sex olika områden i sex europeiska städer vilka samtliga har utvecklat tillfälliga lösningar eller utnyttjat platser som genomgår transitionsfaser. Mer ingående kommer två av dessa sex exempel rapporten tar upp redogöras för, nämligen Kødbyen i Köpenhamn och Kalasatama Temporary och Suvilahti i Helsingfors. Därefter följer två andra exempel, NDSM i Amsterdam och Boxpark Shoreditch i London. Detta för att ge en förståelse för vad tillfälliga lösningar skulle kunna vara, samt att kunna sätta platsers föränderlighet i en historisk kontext. Slutligen redogörs för rapporten *Byggarbetsplatsen som arena* (2014), som skrivits av Trafikkontoret på Göteborgs stad som syftar till att undersöka hur tillfälliga lösningar kan kompletteras med stora ombyggnadsprojekt i Göteborgs stad.

4.2 Hur har man gjort tidigare?

4.2.1 Kødbyen i Köpenhamn

Författarna till *Tillåtande oaser*, Albrektson, Bårdén, Lindvall och Lundell, har i rapporten identifierat följande faktorer som de anser vara av betydande vikt för att Kødbyen har lyckats. Kødbyen är ett område där det sedan slutet av 1800-talet huserat köttindustrier och slakterier. Den nuvarande varierande verksamheten bidrar till att människor, både besökare och anställda, rör sig där under stora delar av dygnet, vilket gör att området upplevs som levande. Till exempel framför författarna att kommunen har handplockat hyresgäster för att skapa samverkan och dynamik som lyckade åtgärder. Det är även kommunen som äger marken i området vilket författarna menar har bidragit till att exploateringsgraden är låg. En aktiv strategi för projektet är att man har valt att prioritera vilka hyresgäster som ska finnas i området, framför att kunna pressa upp hyrorna och inkassera hyresintäkter. En prioriterad samsyn finns också gällande Kødbyens vision och syfte, hälften av verksamheterna ska vara matrelaterade och hälften kulturellrelaterade. Om detta råder stränga regleringar, annars menar man att den attraktiva och kreativa dynamiken i området försvinner. Området är även beslutat som kulturminnesmärkt, vilket bidragit till att området varsamt bebyggs och förändras fysiskt. Området var stängt och otillgängligt för allmänheten tills det öppnades upp för omkring tio år sedan.⁷⁸ Författarna menar att ett av Kødbyens syften är att motverka gentrifisering och att behålla de forna verksamheterna vid liv.⁷⁹

---

⁷⁸ Ibid, sid 11

⁷⁹ http://issuu.com/adasweden/docs/brg-ada-tillatandeoaser_low, sid 12

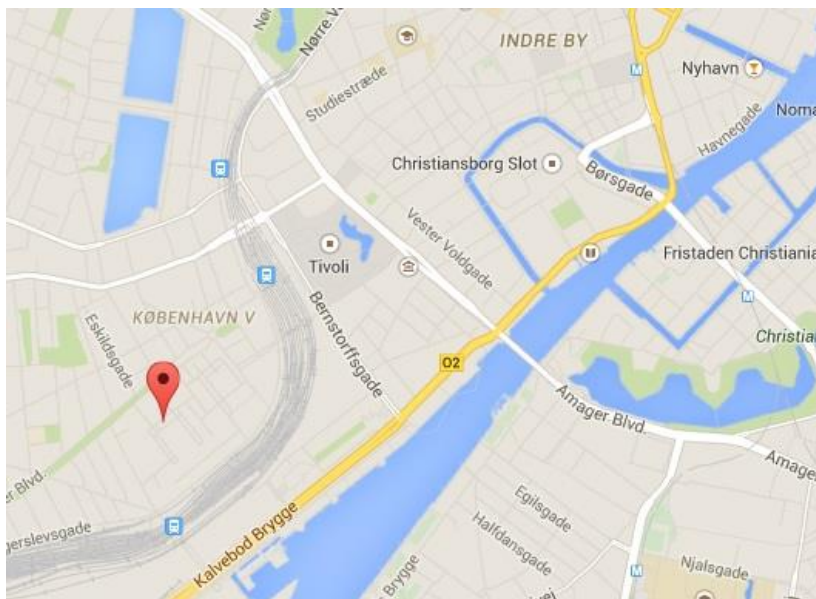

Fig. 1: Karta över Kødbyens geografiska placering i Köpenhamn⁸⁰

Att området upplevs som icke-kommersiellt, trots att området innehåller handel och varor, tror författarna påverkar att området är populärt. Att det finns en relativt hög omsättning av verksamheter som tillfälligt huserar i lokalerna bidrar också till att området på ett naturligt sätt förnyas och utvecklas vilket skapar en nyfikenhet hos besökarna. Författarna menar även att Kødbyen fungerar som en testarena för mindre företagare som vill starta upp och testa koncept. Efter några år brukar verksamheterna flyttas till större lokaler i området om det visar sig att dess testade koncept varit lyckade. Författarna menar även att en faktor till att området blivit kreativt är på grund av att kontroll har släppts från kommunens sida och verksamheterna har fått utvecklas relativt ostört när kommunens kriterier gällande inledande regleringar är uppfyllda.⁸¹

4.2.2 Kalasatama Temporary och Suvilahti i Helsingfors

I Kalasatama Temporary i Helsingfors har gamla industrilokaler, byggnader och tomma ytor skänkts bort av kommunen till förmån för ett ”idealistiskt fastighetsbolag”. Bolaget hyr sedan ut ytorna och lokalerna till oetablerade verksamheter som inte är etablerade i staden sedan tidigare, till låga kostnader. Stadsdelen som projektet ligger i, ett före detta hamnområde, som enligt rapporten var en ”bortglömd fiskehamn” en i utkanten av Helsingfors centrala delar, ska vad det lider göras om. De tillfälliga aktiviteterna kommer fasas ut i samband med att den nya stadsdelen Kalasahama ska utvecklas. Ombyggnadsarbetet av stadsdelen beräknas ske i etapper under 30 år. För att skapa medvetenhet om platsen och sätta området på kartan, har Helsingfors stad valt att öppna upp den på detta vis, så kallad placemaking, platsskapande aktiviteter. Engagemang har skapats genom att inkludera personer som redan var etablerade nyckelpersoner eller ideellt engagerade personer. Detta har genererat stort gensvar från både verksamma och besökare. Suvilahti avser däremot ett gammalt gaskraftverk vars mark och område har sanerats från skadliga ämnen, och som ligger i nära anslutning till Kalasatamaområdet. På samma sätt har även det öppnats upp för allmänheten genom att fungera som lokaler för kulturverksamhet samt cirkus.⁸²

⁸⁰ <https://www.google.se/maps/place/K%C3%B8dbyen,+1711+K%C3%B6penhamn,+Danmark/@55.6759002,12.567642,14z/data=!4m2!3m1!1s0x4652537395ddd421:0x5f1e81a1039b8517>, hämtad 25/1, 2015

⁸¹ Ibid, sid 16

⁸² Ibid, sid 23

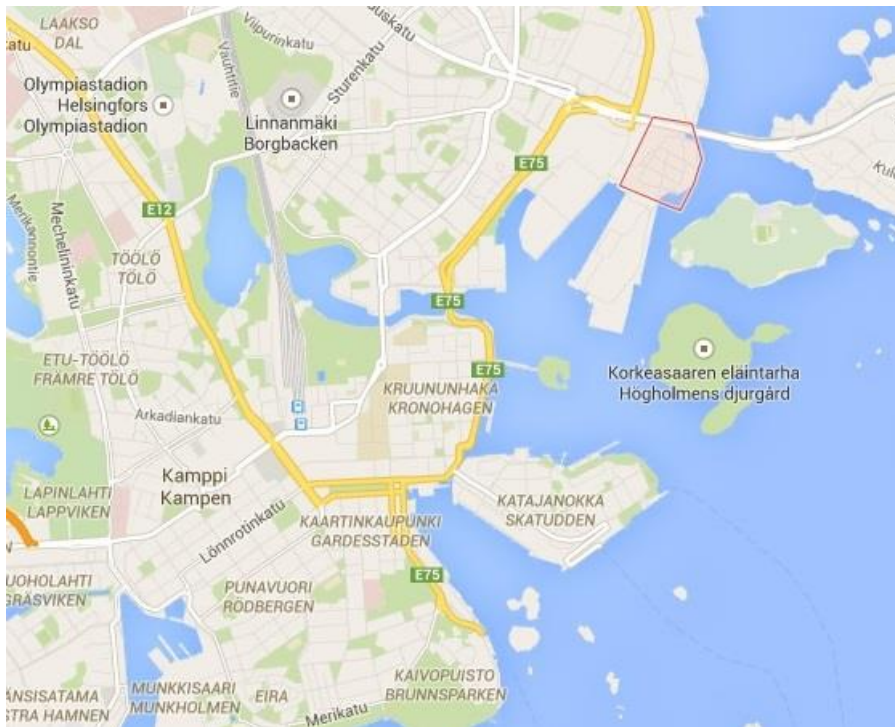

Fig 2: Karta över Kalasatama och Suvilahtis geografiska placering i Helsingfors⁸³

Området betraktas och upplevs, enligt författarna, som en ”kulturell och subkulturell frizon”, till skillnad från övriga Helsingfors som författarna menar är präglad av hårda regleringar och styrning. Till Kalasatama har även skänkts ett fåtal containrar som kan disponeras gratis. Verksamheten byggs på tillit och ömsides förtroende, menar författarna. Även här hålls lokalhyrorna låga för att gynna kulturella verksamheter och för att oetablerade verksamheter ska kunna utvecklas. Containrarna fungerar som dels toaletter, men också möjliggör utrymme för mindre verksamheter att vistas i. Även här är syftet med området att skapa mötesplatser som koncentreras kring verksamheter med icke-kommersiellt fokus. Enligt författarna har människor uppmanats att ta egna initiativ kring vad man vill ha. Exempelvis har en pizzaugn uppförts på området där man kan baka pizza i genom ett allmänt bokningssystem.⁸⁴

4.2.3 NDSM, Amsterdam

Det tidigare varvsområdet NDSM, tidigare Dutch Shipbuilding Company (NSM) och Nederlandsche Dock Company (NDM), var under 1950-talet Europas största varv. På grund av oljekrisen i mitten av 1970-talet följde på 1980-talet en varvskris som drabbade hela Europa. 1984 gick NDSM i konkurs. Här har nu nya mötesplatser skapats. Husockupanter och konstnärer kom under 1990-talet att husera i lokalerna. Under 2000-talet har även restauranger etablerats i de tillfälliga lokalerna på NDSM, som har kommit att bli kvar under flera år, tillsammans med olika festivaler.⁸⁵ NDSM marknadsförs som en ny urban trend, eller en utveckling av en ny sorts urbanism. De lokala myndigheterna har från början haft en tydlig målsättning att NDSM inte enbart ska drivas av kommersiella kreatörer, utan att kreatörerna i första hand ska representera NDSM som koncept och inget annat.⁸⁶

⁸³ <https://www.google.se/maps/place/K%C3%B8benhavn,+1711+K%C3%B6penhamn,+Danmark/@55.6759002,12.567642,14z/data=!4m2!3m1!1s0x4652537395ddd421:0x5f1e81a1039b8517>, hämtad 25/1, 2014

⁸⁴ Ibid, 24

⁸⁵ <http://www.ndsm.nl/en/thema/historie/>, hämtad 17/12, 2014

⁸⁶ Ibid sid 4

NDSM är till ytan större än 10 fotbollsplaner och har blivit ett center för Amsterdams kulturella undergroundverksamhet. Kranarna, ramperna och dockorna står kvar som ett tidsdokument. Runt 250 kreatörer med fokus på bland annat design, teater, hantverk, film, media, arkitektur, konstnärskap, etc arbetar på platsen. Kollektivism, interaktion med publiken och att verka för att stimulera sysselsättning är återkommande prioriteringsområden i planerna för NDSM. Arbetsytorna för kreatörerna varierar och varje verksamhet får själva sätta upp ramarna för sin verksamhet vad gäller kvalitet, priser, utbud och design på produkterna.⁸⁷ Grundarna till NDSM menar att ”a self made city does not just exist, it arises!”, vilket bland annat har ökat pressen på politiker att utveckla outnyttjad mark utmed bland annat kanalen i Amsterdam till att skapa områden som skapar sociala mötesplatser som uppmuntrar till engagemang och kreativitet.⁸⁸

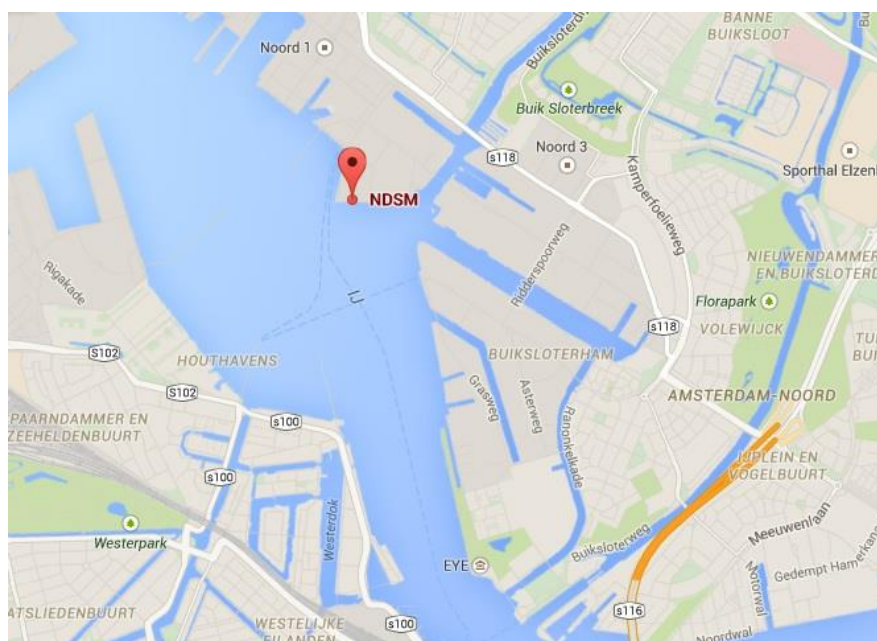

Fig. 3: Karta över NDSMs geografiska placering i Amsterdam.⁸⁹

Att konstnärer och kulturarbetare dras till just platser likt NDSM kan enligt rapportförfattarna till rapporten *Success factors Artistic Breeding Places: NDSM Wharf* (2008) bero på att arbetsvillkoren för kulturarbetare i mångt och mycket är ganska dåliga. Områden som NDSM skapar också en social infrastruktur, vilket skapar ett kulturellt liv som tillför mening och mervärde till en stad, menar författarna. Andra menar å andra sidan att kreativitet föds ur dåliga förhållanden och att kultur ger en mer psykisk belöning som inte ska drivas av finansiella medel, och att kreatörers främsta motiv inte är ekonomisk belöning utan att skapa mervärde för sig själv och andra. Därav kanske också en anledning till att kulturen inte får den politiska hjälp och incitament den förtjänar, hävdar författarna.⁹⁰

Det finns inte en konkret manual för hur ett koncept som NDSM utvecklas eller skapas, NDSM är ett kluster av olika engagemang, vilket innebär en spretig organisation. Det finns sedermera inga konkreta riktlinjer eller regler över hur saker och ting ska skötas eller förvaltas.

⁸⁷ [file:///C:/Users/%C3%84garen/Downloads/bul_maarten_uva_research_ndsm_final%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%C3%84garen/Downloads/bul_maarten_uva_research_ndsm_final%20(1).pdf), sid 8

⁸⁸ <http://www.ndsm.nl/en/thema/toekomst/>, hämtad 17/12, 2014

⁸⁹ <https://www.google.se/maps/place/NDSM/@52.3948727,4.8935256,14z/data=!4m2!3m1!1s0x47c60839a130b683:0x882051e1a7c91c75>, hämtad den 25/1, 2014

⁹⁰ Ibid 12

En naturlig del i ett sådant projekt är också enligt författarna, att det aldrig är riktigt färdigutvecklat.⁹¹

4.2.4 Box Park, Shoreditch, London

Boxpark Shoreditch är, enligt dem själva, det första pop up-baserade shoppingcentret i världen. Det startade som ett projekt där man ville skapa en tillfällig detaljhandel på en före detta upplagsplats för varor i Shoreditch. Med 'Boxpark Shoreditch' ville man revolutionera detaljhandeln genom att tillhandahålla småskaliga, flexibla enheter, så kallade 'boxshops'. Redan från projektets start har ramarna varit tillfälliga. Boxpark Shoreditch är utformad och skräddarsydd att passa på platsen och lyder under platsens förutsättningar. Upplagsplatsen, hädanefter Bishopsgate Goods Yard, är ett så kallat 'brownfield', ett område som nyligen använts av industrin och kan nu innehålla stora halter av olika miljöfarliga ämnen. Området kan långsiktigt utvecklats först efter sanering. Boxpark Shoreditch ska alltså inhysas på platsen tills dess att området ska saneras och miljöförbättras, totalt har Boxpark en tidsram på fem år. Boxpark Shoreditch har också som syfte att skapa arbetstillfällen för den lokala omgivningen samt ämnat att fungera som en katalysator för framtida investeringar. På detta vis utvecklas platskapande åtgärder som med dess attraktivitet och dragningskraft möjliggör ett flöde av människor till ett område som på sikt ska göras om.⁹²

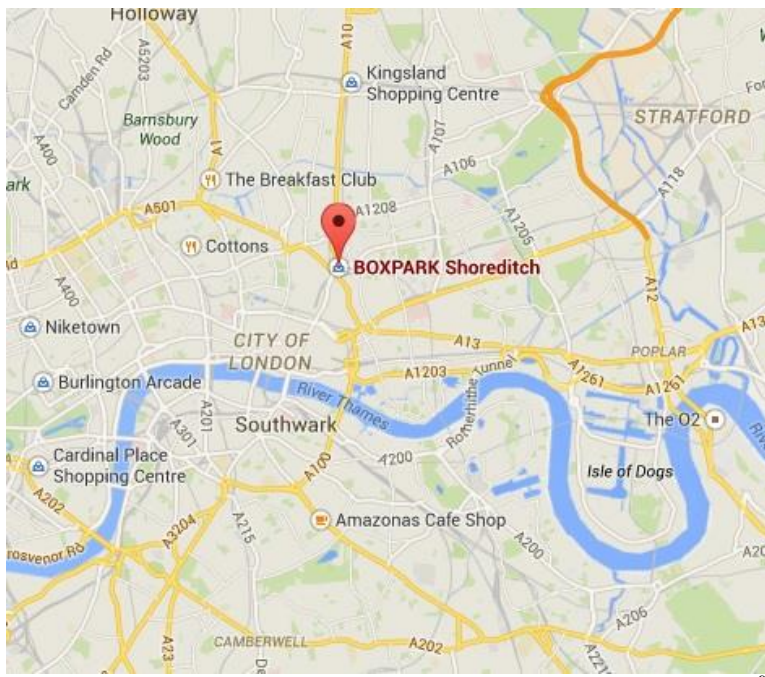

Fig 4: Karta över Boxpark Shoreditch geografiska placering i London.⁹³

I mitten av 1800-talet byggdes Shoreditch Station, eftersom Shoreditch var ett område för textil-, möbel- och tryckeriindustrier.⁹⁴ Goods Yard Bishopsgate låg på platsen till och med 1964 då platsen förstördes i en brand. Före detta Goods Yard rensades i början av 2000-talet upp för att bereda väg för omfattande nybyggnationer runt omkring platsen, byggnader har listats som kulturminnesbyggnader eller liknande och ska bevaras för framtiden.⁹⁵ Många av

⁹¹ [file:///C:/Users/%C3%84garen/Downloads/bul_maarten_uva_research_ndsm_final%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%C3%84garen/Downloads/bul_maarten_uva_research_ndsm_final%20(1).pdf), hämtad 28/12, 2014, sid 28

⁹² Planning Statement - Land at Bishopsgate Goods Yard, hämtad 29/12, 2014

⁹³ <https://www.google.se/maps/place/BOXPARK+Shoreditch/@51.5109398,-0.1967779,12z/data=!4m2!3m1!1s0x48761cb0d19ba99b:0x2c0c4950b950119e>, hämtad 25/1, 2015

⁹⁴ Ibid 7

⁹⁵ Ibid 6

verksamheterna i Shoreditch har nu tillfälliga tillstånd eller upplåtelseammar på grund av att man inte vill binda sig för länge vid olika verksamheter och på så sätt skapa en vitalitet och dynamik i området. På så sätt kan också koncept testas och en dialog per automatik hållas då parken då och då utvecklas och förändras.⁹⁶

Delgrundaren och hip-hopartisten Dizzie Rascal menar i en intervju med Daily Mail att Boxpark Shoreditch är ett miljövänligt köpcenter. Boxpark Shoreditch är uppbyggt och utgörs av 55 fartygscontainrar med en affär eller verksamhet i varje container och tog ett år att färdigställa. Det finns en blandning av okända, 'independent'-affärer, etablerade och kända varumärken, caféer och andra verksamheter. När det tillfälliga upplåtelsestillståndet har gått ut efter fem år ska platsen helt återställas som den var, förhoppningen är sedan att den motsvarande kommunen beslutar ifall ett mer permanent tillstånd ska utskrivas eller besluta om en annan mer långsiktig planering för området. Efter utgången upplåtelsestillstånd ska även delar av marken göras om till bostäder och kontorslokaler.^{97 98}

Boxpark som pop up-koncept är tänkt att lanseras och genomföras runt om i England, i Shoreditch är det tänkt att testa konceptet.⁹⁹ Pop up-konceptet kan enkelt förflyttas och enkelt dyka upp där plats och möjlighet finns varsomhelst.¹⁰⁰

2010 beslöt London Borough of Tower Hamlets, Hackney och Londons borgmästare att man långsiktigt ska tillhandahålla ett ramverk för att ytterligare utveckla verksamheter under saneringsarbeten på liknande platser. Enligt det visionära dokumentet som togs fram, 'Interim Planning Guidance' (IPG), ska man eftersträva en blandstad, gemensamma områden och offentliga platser i så stor utsträckning som möjligt. Dokumentet fastslår att behovet av temporära lösningar runt stationsområdet är i behov av utvecklingsstrategier för att möta de behov som tillfälligt kan uppstå inom olika verksamheter, allt ifrån underhållning, detaljhandel, konst, kultur och samhällsservice.¹⁰¹ Rapporten argumenterar även för att man på detta sätt kan möjliggöra "tidiga vinster" och på lång sikt underlätta kommande investeringar genom att tydligt signalera att man investerar i och bryr sig om området, samtidigt som arbetstillfällen skapas i närområdet.¹⁰² Tre olika faktorer har under projektets gång mejslats fram som viktiga att arbeta mot och ta hänsyn till; vikten av hållbar utveckling, uppmuntra blandade områden (mixed-use), effektivt använda samtliga resurser samt förespråka en högkvalitativ design och bebyggelse. Författarna till rapporten anser att man i projekt som Boxpark Shoreditch utnyttjar den befintliga miljön, stärker det lokala området, främjar förnyelse och utveckling och skapar en ström av människor till och från området under olika delar av dygnet.¹⁰³

4.3 Byggplatsen som arena

Trafikkontoret i Göteborgs stad har under 2014 genomfört en förstudie till vad som beskrivs vara en metod för att omvända "tillfälliga hinder till resurser". Rapporten *Byggplatsen som arena* (hädanefter förkortad BSA) utgår ifrån att man med tillfälliga, "mervärdesskapande aktiviteter" ska få både göteborgarna och näringslivet att delta av de många byggprojekt som Göteborg står inför. Rapporten utgår särskilt från västlänkens kommande utmaningar. Genom

---

⁹⁶ Ibid, sid 36

⁹⁷ <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2069537/Worlds-pop-shopping-centre-opens-UK--60-steel-shipping-crates.html>, hämtad 26/12 2014

⁹⁸ <http://www.hackney.gov.uk/Assets/Documents/HT270.pdf>, hämtad 27/12 2014

⁹⁹ Planning Statement - Land at Bishopsgate Goods Yard, sid. 11, hämtad 29/12, 2014

¹⁰⁰ Ibid

¹⁰¹ Ibid 18

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Ibid

att göra dessa satsningar syftas till att bidra till ett ökat intresse, förståelse, dialog, kunskap, informationsspridning, och flöde av människor till platser som annars hade kunnat upplevas som ogästvänliga.¹⁰⁴ Eva Rhodin, ansvarig förstudieledare på Trafikkontoret i Göteborgs stad, menar att rapporten inte avser helt tomma platser, utan snarare hur en plats kan användas under tiden stora ombyggnadsprojekt pågår.¹⁰⁵

Genom att utnyttja olika delar av en byggarbetsplats på olika sätt kan ”tillfälliga oaser och gröna rum” skapas. Ett axplock av vad de menar att en tillfällig lösning kan utgöra, är; urban odling, platser för spontana LAN, utegym och skate- och parkourhinder, guidade turer som stads- och spökvandringar, inkludera närliggande skolor och förskolor där barnen kan göra studiebesök på byggarbetsplatsen, mm. Andra exempel är food trucks, pop up-scener för idrott och musik, loppmarknader, tillfällig saluhall, ljud- och ljusinstallationer, osv.¹⁰⁶

Dessa projekt är meningen ska genomföras med hjälp av bland andra samverkansorganisationen Trygg vacker stad, stadens entreprenörer och byggherrar. Satsningen behöver, enligt rapporten, påbörjas så snart som möjligt för att lyckas, eftersom förutsättningar för att detta ska fungera innebär att ramarna för de tillfälliga lösningarna formas i upphandlingsavtalen för de olika platserna som ska byggas om.¹⁰⁷

Platser med respektive projekt som enligt rapporten kommer beröras av BSA är bland andra Hisingsbron, Frihamnen, Backaplan, Skeppsbron, Masthugget och platser utmed Västlänkens projektering, men man vill även kunna applicera denna satsning på övriga staden och även till andra städer.¹⁰⁸

Rapporten identifierar också en rad risker och farhågor vilka bland andra är att projekten står och faller på ifall entreprenörerna inte hinner inkluderas ordentligt i processerna, om upphandlingarna inte går i lås eller om kommunikationen inte blir tillräcklig mellan alla parter och instanser inom Göteborg som krävs för att satsningarna ska gå i lås. Informationen menar man måste gå ut i mycket tidigare stadium än vad den tydligen gör idag, för att det ska klaffa. Om Byggplatsen som arena inte skulle genomföras på ett tillfredsställande sätt, menar man att risken för att Göteborg minskar i attraktionskraft är påtagligt överhängande för både invånare och besökare.¹⁰⁹

4.4 Sammanfattning

Ovanstående exempel är olika till sin karaktär och har olika förutsättningar. Gemensamt har alla att projekten är sprungna ur engagemang att ta vara på befintliga platser och utnyttja de resurser som finns. Gemensamt har också varit att platserna har legat mer eller mindre centralt belägna i städer, vars område tidigare varit otillgängligt eller svåråtkomligt för allmänheten. Med tidens gång har de tidigare verksamheterna på platserna försvunnit eller bytts ut. Detta har medfört att man har velat återuppbygga platsen efter samtidens ideal och trender för att skapa nytt liv på platserna. I de flesta fall har platserna stått tomma och tillsynes övergivna och inte förutgått av större intressekonflikter.

---

¹⁰⁴ Byggplatsen som Arena - slutrapport, hämtad 2/12, 2014, sid 2.

¹⁰⁵ Intervju, Eva Rhodin, 24/11, 2014

¹⁰⁶ Byggplatsen som Arena - slutrapport, hämtad 2/12, 2014, sid 5

¹⁰⁷ Ibid

¹⁰⁸ Ibid

¹⁰⁹ Ibid

5. Fallstudier i Göteborg, Kommersen, Johannahuset och Frihamnen

5.1 Inledning

Nedan redogörs för de tre olika platserna i Göteborg som studien närmare undersöker i relation till tillfälliga lösningar. Dessa tre platser har alla olika karaktär och befinner sig i olika stadier av förändringsprocessen. Härmed besvaras också frågeställning nummer två; Vilken karaktär har följande platser; Johannatomten, Kommersen och Frihamnen i relation till föränderliga platser och tillfälliga lösningar?

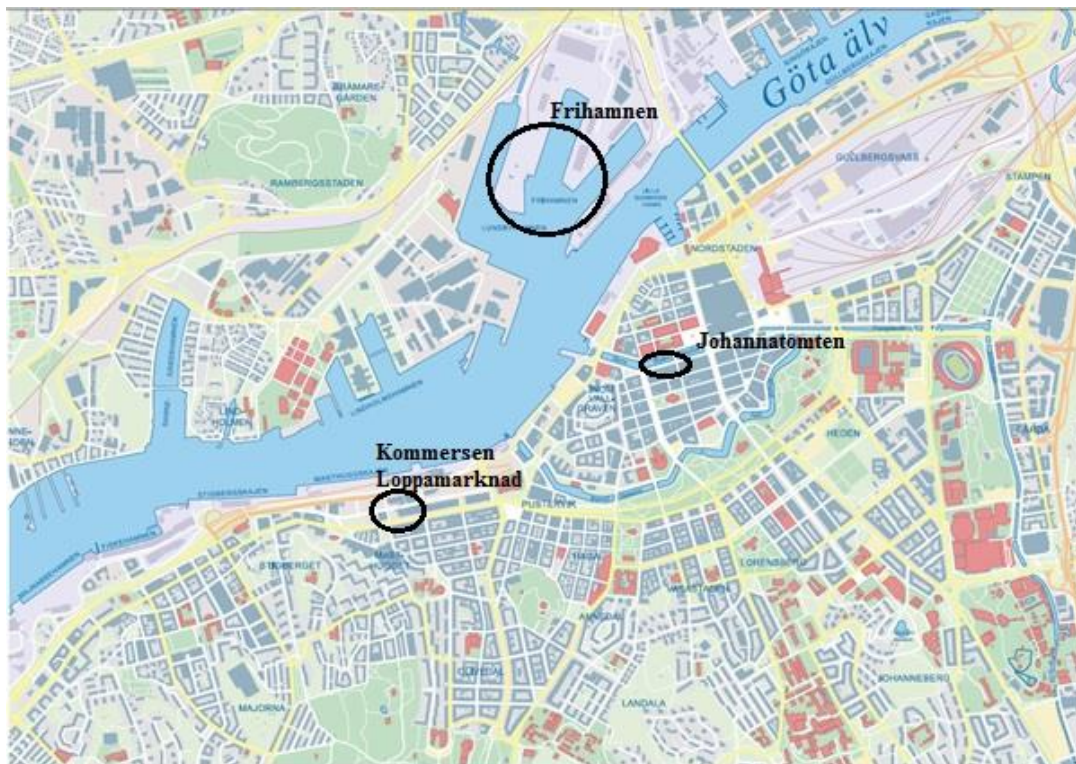

Fig 5: Karta över centrala delarna av Göteborg, framtagen av Jonas Ottander, Geodataavdelningen på Göteborgs stad, avseende 2014. Byggnadsplanerna är ifrån 2013.

Kartan beskriver översiktligt de centrala delarna av Göteborg. Huskropparna har tagits fram med hjälp av Ortofoton. Bostads- och kommersiella byggnader är markerade som gråblå, hamnbyggnader grå och offentliga byggnader röda. Vad gäller markanvändningsområden är de rosagrå hamnområden, gråbruna industriområden, grå bostadsområden och gula markeringar är parkeringar. Jonas Ottander på Göteborgs stads geodataavdelning som tagit fram kartan, menar att kartor blir gamla så fort dem framtagits. Kartan är därmed inte helt uppdaterad med hur verkligheten ser ut, men nästintill och ska främst ses som en tolkning av verkligheten.¹¹⁰

5.2 Kommersen, Första Långgatan 27, Masthugget

Kommersen Loppmarknad vid Masthuggstorget i Göteborg har funnits på platsen sedan många år, ingen verkar inte riktigt veta exakt hur länge. ”Men minst 20 år”, enligt planarkitekt Per Osvalds på Stadsbyggnadskontoret, som är ansvarig för Norra Masthugget. Lokalen är 1400 kvadratmeter stor och kan ha mer än hundra försäljningsbord.¹¹¹ Författarna till rapporten *Fallet Kommersen* av Gillberg, Berglund, Brembeck mfl, från 2013, menar att

¹¹⁰ Jonas Ottander, kartenheten, Geodataavdelningen, Göteborgs stad, 9/1, 2014

¹¹¹ <http://www.kommersenloppmarknad.se/>, hämtad 28/12 2014

Kommersen har blivit en ”etablerad mötesplats där både historia, ekologiskt tänkande, politiskt engagemang och integration samspelar”. Kommersen är en plats som, enligt författarna, har blivit kvar genom historien. Kommersens lokal kan upplevas som tillsynes bortglömd av stadens planerare, men som inte är bortglömd av de som nyttjar den.¹¹²

Fig. 6: Kommersen Loppmarknad.¹¹³

Detta påstående bekräftas sedemera av Osvalds vid ett kompletterande telefonsamtal. Osvalds menar att den nuvarande verksamheten har funnits sedan ”1980-talet där någonstans”, och att Kommersen som byggnad utgör det sista kvarteret av låg bebyggelse i området. Han vet inte varför byggnaden kommit att stå pall för moderniseringar och ombyggnationer, eftersom den lämnats ensam kvar och jämnåriga byggnader försvunnit. Osvalds resonerar kring att platsens placering eventuellt bidragit att den klarat sig. Andra orsaker tror Osvalds kan vara att det har funnits andra ytor som varit mer attraktiva, att man helt enkelt inte har velat, eller att platsen är för liten. Osvalds säger också att det inte, vad han vet, har förekommit andra anspråk på platsen. Den tidigare fastighetsägaren, Byggnadsbolaget Kurt Lundblad, lät platsen och byggnaden vara, medan det är Riksbyggen som är den nuvarande ägaren.¹¹⁴

Själva skjulet byggdes troligtvis i slutet av 1800-talet och var en del av den tidens trävaruindustri och tillhörde det Strömmanska huset.¹¹⁵ 1915 förstörde flera bränder i Göteborg stora delar av omgivningarna, bland annat Järntorget brann ner. När Första Långgatan skulle breddas 1926 revs Strömmanska huset. Stora delar av resterande Masthugget revs under 1960-talet. Skjulet fungerade då som förvaringsplats och grönsakshus. År 2005 fick skjulet sina karaktäristiska graffitikonstverk runt om på fasaderna vilka nu har blivit ett signum för platsen. Författarna menar att Kommersen fyller både en politisk och social funktion. Författarna menar att det här skapas band mellan människor som annars inte skulle mötts. Säljarna tenderar återkomma regelbundet vilket skapar en sammanhållning och gemenskap. Författarna menar också att ”segregation och utanförskap motverkas samtidigt som också en mer hållbar tillväxt bedrivs genom att inte enbart köpa nytillverkade produkter”. Genom den är verksamheten kommer, så kallade ’kulturellt förtätande verksamheter’, en verksamhet med många dimensioner, mer eller mindre gratis, anser författarna. Förklaringar till att platsen har bevarats kan vara att trösklarna till att delta i verksamheten är låga, alla är välkomna.¹¹⁶

¹¹² Överlevaren Kommersen, hämtad 28/12 2014

¹¹³ <http://www.panoramio.com/photo/60940933>, hämtad, 11/1, 2015

¹¹⁴ Telefonsamtal Per Osvalds, 9/1, 2015

¹¹⁵ Överlevaren Kommersen, hämtad 28/12 2014

¹¹⁶ Överlevaren Kommersen, hämtad 28/12 2014

Det finns planer på att bygga ihop hela Masthugget med Linnéstaden, Majorna och Centrum, stadsdelarna ska med andra ord förtätas. En blandstad ska skapas med ”stadspuls, småskalighet och närhet till vattnet”.¹¹⁷ Osvalds säger att området där Kommersen nu ligger är tänkt att bli park. Avsikten är inte per automatik är att Kommersen ska försvinna. Osvalds tillägger att Kommersen inte har ingått i några plandokument tidigare, vilket innebär att den inte kan återuppföras på platsen per automatik om den förstörs. I pågående planeringsprocesser diskuterar man nu enligt Osvalds hur verksamheten kan behållas. Han menar att verksamheten tillför mycket, även om huset i sig kanske inte håller så länge till. Företeelsen i sig menar Osvalds ska bestå. Osvalds hävdar att detaljplanen förväntas antas under 2015. Han menar också att första kvarteret i det tänkta nya Masthugget kan vara på plats eventuellt 2019, om allt fortlöper som planerat. Osvalds tillägger också att Kommersen med stor sannolikhet inte kommer att försvinna med ombyggnationerna, utan fortleva betydligt längre än så.¹¹⁸ Vid ett telefonsamtal med Riksbyggen, som nu äger marken, säger däremot den ansvarige för platsen, Mikael Ahlén, att han varken vet vad som ska hända, eller när något ska hända, på platsen.¹¹⁹

Stadsbyggnadskontorets områdesplanering har sedemera kritiserats för att redan vara för låst i strukturerna. Stadsbyggnadskontoret menar att den föreslagna planen utgår från de befintliga verksamheter och byggnader i området och planerna innebär inte per automatik att byggnader eller liknande behöver rivas.¹²⁰ Man menar dock att Kommersen är en ovärderlig mötesplats, men att Kommersens geografiska placering och utformning gör att den förhindrar koppling mellan Masthuggstorget och den park man planerar att anlägga norr om Första Långgatan. Planer på att husera Kommersen i nya lokaler finns, men är i behov av fortsatt utredning. Tills vidare hänvisas till att föreslagen plan är aktuell till annat alternativ meddelas. Nytt förslag ska utredas närmare i kommande detaljplanering och inkluderas i planerna för torg och park. Tills dess ska Kommersens befintliga byggnad behållas. I rapporten tilläggts också att kommunen äger stor del av marken inom programområdet, vilket skulle underlätta att efterfråga olika önskemål av upplåtelse i samband med markanvisningar.¹²¹

Författarna till *Fallet Kommersen* skriver att viktiga beståndsdelar för liknande verksamheter ska uppstå på andra platser är bland annat centralt belägna platser, låga hyror, en engagerad föreståndare eller liknande som inte enbart drivs av ekonomiska intressen, utan också ser till de sociala faktorerna, en tillåtande fastighetsägare samt en plats i sig som håller på att förfalla eller radikalt förändras. Författarna menar också att platser likt Kommersen bäst skapas genom att låta platser vara, på så sätt ger man förutsättningar att verksamheter kan poppa upp per automatik.¹²² I artikeln *Detaljplan dröjer* (GP, 13/4, 2013) godkändes sommaren 2012 en byggnadsplan för Norra Masthugget, den plats där Kommersen nu ligger är avsedd för grönyta. 2013 beräknades en detaljplan tas fram med fokus på de östra delarna av området, närmast Lagerhuset och Järmtorget. Detaljplanen för området väntas komma 2015.¹²³

I Göteborgs Stads *Samrådsredogörelse för program* har de plandokument som lagts fram har flera yttranden inkommit angående oro för Kommersen som social insitution och företeelse i stadsbilden. Man hävdar att Kommersen är en viktig mötes- och handelsplats för både tillresta

¹¹⁷ Ibid

¹¹⁸ Telefonsamtal Osvalds, 9/1, 2015.

¹¹⁹ Telefonsamtal, Mikael Ahlén, 9/1, 2015

¹²⁰ Ibid, sid 16, 8/1, 2014

¹²¹ Program för detaljplaner, Norra Masthugget inom stadsdelarna Masthugget och Pustervik i Göteborg, sid 16, 8/1, 2015

¹²² Program för detaljplaner, Norra Masthugget inom stadsdelarna Masthugget och Pustervik i Göteborg, hämtad 28/12 2014

¹²³ <http://www.gp.se/nyheter/goteborg/1.1584654-pa-kommersen-trangs-fattiga-och-rika>, 28/12, 2014

som närboende. Kommersen önskas bevaras eftersom man menar att den skapar ”en social blandning och multifunktionalitet”.¹²⁴ Det har även inkommit ytterligare yttringar från både boende i Haga, Masthugget och tankesmedjan YIMBY, som menar att Kommersen innebär stora värden vars sociala resurs borde beaktas.¹²⁵

I *Vision Norra Masthugget 2030* poängteras att Byggnadsnämnden har uppdragit åt Stadsbyggnadskontoret att upprätta en strategi för att utreda förutsättningar för en etappbaserad utveckling, för att kunna beakta värden på både lång och kort sikt. Kring Folkets hus, Järntorget och Frilagerhuset vill man dessutom utveckla den befintliga kulturverksamheten med olika sorters scener, bland annat.¹²⁶

Om man med formuleringen ”beakta värden på lång och kort sikt”, menar att Kommersen ska bevaras ytterligare framgår inte. Vad som händer med platsen och ifall Kommersen överlever och kanske integreras i 2010-talets stadsplaneringsplaner återstår att se.¹²⁷

5.3 Johannatomten, Södra Hamngatan 47, Brunnsparken

Det ursprungliga huset byggdes 1887 i Brunnsparken, mitt emot Palace och bredvid Kompassens shoppingstråk. Huset har sedermera fått sitt namn efter gourmetkrogen Johanna som drevs i huset under 1970-talet. 2005 brann huset ner, på grund av vad man tror var försäkringsbedrägeri. 2007 revs huset och ett plank sattes upp. 2007 stod det klart att en vinnare hade utsetts i en arkitektävling och vilket hus som tids nog ska byggas blev bestämt. Än idag står dock tomten tom.¹²⁸

Fig. 7: Johannatomten, nu ett mellanrum mellan husen.¹²⁹

Fig. 8: Den tillfälliga lösningen Speakers Corner i Brunnsparken på Johannatomten.¹³⁰

Det har sedan år tillbaka funnits planer på att bygga igen hålet, men processen har enligt artikeln *Vad händer på ödetomten?* (Expressen, 5/1, 2012) försenats på grund av bland annat byråkratiska processer, överklaganden och byggnadstekniska problem med bland annat risk för sättningar i marken som uppkommit. Istället har det växt upp små träd och buskar bakom planket och byggstarten har ideligen skjutits upp.¹³¹ Efter två år antogs detaljplanen för området och platsen av kommunfullmäktige, vilken sedan överklagas av diverse aktörer som ägaren till grannfastigheten som påpekar risk för sättningsskador vid nybygge.

¹²⁴ Ibid sid, 16

¹²⁵ Ibid, sid 37-38, 41

¹²⁶ Vision Norra Masthugget 2030, sid 5, hämtad 8/1, 2014

¹²⁷ Överlevaren Kommersen, hämtad 28/12 2014

¹²⁸ <https://www.gp.se/gpplus/1.675386-i-vantan-pa-palkranarna>, 28/12, 2014

¹²⁹ Ibid, 28/12, 2014

¹³⁰ <http://bloggar.expressen.se/norrmann/2012/08/ett-nytt-rum-i-staden>, hämtad 28/12, 2014

¹³¹ <http://www.expressen.se/kultur/vad-hander-med-odetomten/> hämtad, 28/12, 2014

Enligt artiklen *I väntan på pålkranarna* (GP, 22/1, 2014) utmärker sig inte den här processen nämnvärt. Plan- och byggprocesser tar tid när de byråkratiska maskineriet genomför rutinerna. I Johannatomtens fall tog det, enligt artikeln ett år och två månader mellan samråd och utställning av förslag, sedan ett år och fyra månader mellan förslagets presentation och utställning till att detaljplanen antogs. Mellan första överklagandet inkom till artikeln skrevs hade det gått ett år och tre månader. När artikeln skrevs hade det sammantaget gått tre år och nio månader. Om man räknar tills dags dato har det gått snart fyra år och nio månader.¹³²

Vad som beslutats byggas på platsen vad det lider är ett kontorshus i glas. Hufvudstaden som nu äger marken vill dessutom, enligt artikeln *Hufvudstaden planerar stort lyft i Göteborg* (Fastighetsvärlden Idag, 21/6, 2012) utveckla hela kvarteret framöver. Vad, när och hur det sker är dock inte klart än.¹³³ ¹³⁴ Ansvarig för tomten hos Hufvudstaden, Daniel Massot har sökts, men inte varit tillgänglig för att besvara frågor.

Mellanrummet mellan byggnaderna som skapades på Södra Hamngatan 47 har under tiden planerna för framtiden fortskridit byråkratiskt under en begränsad period fungerat som plats för en tillfällig Speakers Corner. Marken lånades ut till Göteborgs stad i väntan på att planarbetet skulle färdigställas. Det monterades på platsen en scen samt läktare där runt hundra åhörare kunde få plats.¹³⁵ Enligt Göteborgs stadsarkitekt Björn Siesjö i artikeln *Göteborg får Speakers Corner vid Brunnsparken* (14/8, 2012) kunde marken lånas i ett halvår upp till två år och Speakers Corner stod färdigt lagom till Kulturkalaset 2012. Speakers Corner skulle enligt Siesjö användas som en arena för diskussion och medborgarinflytande för både allmänhet och politiker om hur man ville utveckla Göteborg i framtiden.¹³⁶

5.4 Frihamnen, Norra Älvstranden

Frihamnen är ett område som lyfts fram av politiker och tjänstemän som ”det nya Göteborg” och förhoppningen är att Frihamnen ska präglas av blandstadsidealet och ”präglas av modernitet och framåtanda”. Området ska delas upp i tre områden som ska heta Boulevardstaden, Alléstaden och Hamnstaden. I området närmast vattnet ska en ”Jubileumspark” växa fram, kopplat till stadens 400-års jubileum 2021.¹³⁷

Jubileumsparken ska enligt *Program för Frihamnen* bli en park som ska präglas av olika aktiviteter, man skriver att parken ska vara en plats där både ”tillfälliga evenemang, men även mer fasta attraktioner, fartfyllda platser och lugn och ro” får plats. Målgruppen för parken ska enligt dokumentet inbegripa ”hela staden”.¹³⁸ Jubileumsparken kommer enligt planerna att byggas i etapper och under delar av byggnadstiden kommer enligt planen parken bestå av både temporära och permanenta lösningar. Parallellt som de permanenta delarna blir färdiga ska de temporära delarna kunna flyttas runt i parken.¹³⁹

¹³² <https://www.gp.se/gpplus/1.675386-i-vantan-pa-palkranarna>, hämtad 28/12, 2014

¹³³ <http://www.fastighetsvarlden.se/notiser/hufvudstaden-planerar-stort-lyft-i-goteborg/>, 28/12, 2014

¹³⁴ Plan- och byggprojekt inom vallgraven – handel och kontor vid Södra Hamngatan, hämtad 5/1, 2014

¹³⁵ http://www.vartgoteborg.se/prod/sk/vargotnu.nsf/1/kultur_o_fritid.goteborg_far_speakers_corner_vid_brunns_parken, 2/12, 2014

¹³⁶ Intervju Björn Siesjö, 19/12, 2014

¹³⁷ <http://www.gp.se/nyheter/goteborg/1.2372256-sa-kan-nya-frihamnen-se-ut>, 28/12, 2014

¹³⁸ Program för Frihamnen och del av Ringön, sid 40, hämtad 8/1, 2015

¹³⁹ Ibid, sid 46

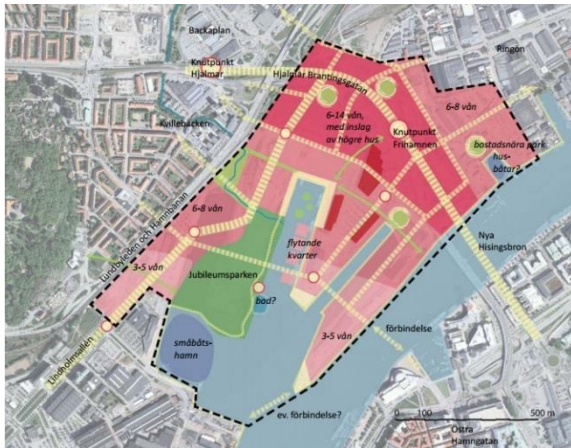

Fig. 9: Karta över hur kommande Frihammen och Jubileumsparken ska se ut. Området kommer också inrymma tillfälliga lösningar.¹

Det kommunalt ägda bolaget Älvstranden Utveckling AB som både äger området och bygger Frihammen skriver i *Program för Frihammen* att människors sinnemässiga upplevelser spelar stor roll för hur Frihammen kommer uppfattas och upplevas, både under tiden det byggs och när Frihammen står färdigt. Man menar att beroende på vilka sorts verksamheter, aktiviteter och evenemang som skapas i framtiden, avgör hur Frihammen kommer integreras dels bland de övriga stadsdelarna och dels i staden som helhet.¹⁴⁰

Frihamnen har tidigare huserat varvsverksamhet, men som i och med varvskrisen på 1970 och 80-talet gick i konkurs och sedan dess har huserat lagerlokaler och förråd.¹⁴¹ Som ett steg Frihamnens ombyggnation vill man skapa ett "flöde av människor" till Frihamnen redan innan området är färdigt, för att på ett naturligt sätt skapa intresse och kunskap om det kommande området som ska etableras. Så kallade "platsskapande åtgärder" används för att locka dit människor. Dessa platsskapande åtgärder är tillfälliga till sin karaktär och har olika upplåtelseformer, syfte och utformning. Exempel på platsskapande åtgärder är bland andra en allmän segelskola, pimpelfiske vintertid i hamnbassängen, allmän bastu och en roller derby-bana.¹⁴²

För att komplettera med initierad information om hur Älvstranden Utveckling AB specifikt arbetar med tillfälliga lösningar, ringdes Jessica Segerlund, ansvarig processledare för den kommande Jubileumsparken på Älvstranden Utveckling AB, upp. Segerlund menar att de har använt sig av så kallade "open calls" med medborgarna för att ta reda på vad de har för önskemål eller vad de vill att Jubileumsparken ska utvecklas.

"Istället för bara konsulter, så har vi låtit människor vara delaktiga tillsammans med konsulterna i utvecklingen. Man har också kunnat vara delaktig och sitta med i planeringen med post-it-lappar och dokument."

Segerlund menar också att man ska se tjänstemannen eller konsulten som en "möjliggörare", en länk mellan göteborgarna och stadsplaneringen, istället för att tjänstemannen ska vara en "bestämmare". Segerlund menar också att dessa strategier att fånga upp medborgarnas åsikter för att skapa en "levande park" med värdeskapande aktiviteter, ska bestå även i framtiden. De

¹⁴⁰ Ibid, sid 40

¹⁴¹ Ibid, sid 13

¹⁴² Ibid

har även vänt sig till specifika grupper som sällan ges utrymme i debatten på olika sätt för att säkerställa att göteborgarna blir inkluderade i utvecklingsarbetet.¹⁴³

I rapporten *Underlag och fördjupning till program för Frihamnen och del av Ringön* (2014) skrivs det att man också har valt att behålla de befintliga lokalerna i Frihamnen, trots att lokalerna tydligen är i dåligt skick och i behov av upprustning. Dessa lokaler möjliggör att inhysa verksamheter som annars haft svårt att etablera sig och utvecklas, på grund av att man då kan hålla hyrorna nere. Slutligen menar rapporten att en av utmaningarna ligger i att släppa på kontrollen och möjliggöra spontana initiativ och hitta fungerande metoder för finansiering av värdeskapande aktiviteter, för att Frihamnen ska infria visionen och uppnå inkludering, variation och mångfald.¹⁴⁴ Segerlund, menar också att man genom, vad hon kallar serendipitet, ska släppa på kontrollen. Serendipitet innebär, menar hon, att man förhåller sig till det man finner som en slumpvis kedja, där man på förhand inte vet vad man ska hitta. Genom det förhållningssättet menar Segerlund att man släpper på kontrollen och ger medborgarna makten. Älvstranden Utveckling AB vill därmed inte på förhand bestämma vad som ska finnas i parken, utan ge förutsättningar för att det som ska finnas ska utkristalliseras över tid vid dialog med medborgare och deras idéer.¹⁴⁵

Precis som vad gäller NDSM i Amsterdam kan motsvarande sägas om Norra Älvstranden i Göteborg där Frihamnen och Lindholmen också ligger centralt rent kartografiskt, men kan uppfattas som perifert då det tidigare inte har varit lätt att ta sig dit och det heller inte har, och utveckling har dock skett. På Lindholmen har flera stora företag sina kontor, Chalmers fått en filial, en färjelinje förbinder city och vallgravsområdena med Lindholmen och Hisingen, samt modern arkitektur har satt sin prägel på området.

5.5 Sammanfattning

De olika platserna är, som nämnt, i olika faser av förändringsprocesser och berörs på olika sätt av tillfälliga lösningar. Kommersen i sig är en tillfällig konstruktion, eftersom ingen riktigt vet vad som ska hända eller när det ska ske. Denna okunskap om vad som ska hända med platsen förefaller ha varit bestående de senaste tjugo åren. Kommersen Loppmarknad betraktas, av både planerare och besökare av platsen ha blivit, blivit en social institution.

Johannatomtens hus däremot brann ner, och ambitionen är att upprätta en ny. Även här har ett sorts vakuum skapats, då ingen vet när planerna kan återupptas. Här skulle eventuellt finnas utrymme för fler tillfälliga lösningar än det Speakers corner som under en period fanns där.

I Frihamnen ska en ny stadsdel skapas med hjälp av tillfälliga lösningar och där detta koncept testas i full skala.

---

¹⁴³ Telefonsamtal, Jessica Segerlund, 9/1, 2014

¹⁴⁴ Program för Frihamnen och del av Ringön, sid 55-56, hämtad 8/1, 2014

¹⁴⁵ Telefonsamtal, Jessica Segerlund, 9/1, 2014

6. Sammanställning av intervjuer

6.1 Inledning

I detta kapitel följer en sammanställning av intervjuerna med uppsatsens respondenter; tjänstemän och politiker i Göteborgs stad om hur de ser på tillfälliga lösningar, hur de ska organiseras och eventuella risker och problem med dessa. Därav besvaras också uppsatsens sista frågeställning, nämligen; Hur ser politiker och tjänstemän på hur ”mellanrummen” i Göteborg ska användas och planeras det för tillfälliga lösningar på dessa ”mellanrumspatser”?

6.2 Kan stadens mellanrum användas för tillfälliga lösningar?

6.2.1 Politiker

Tom Heyman, Vägvalet:

Heyman menar att det inte går att svara generellt på om mellanrum kan användas till tillfälliga lösningar, utan menar att de beror på platsens kontext och förutsättningar. Odlingslotter tycker Heyman är ett bra alternativ och exemplifierar med Lindholmen där en odlingslott skapades av de som bodde där som en indirekt temporär lösning.

Heyman anser vidare att mellanrum inte borde vara ett problem, då staden med framförhållning och långsiktig planering borde knyta ihop projekt och utgå ifrån befintliga delar för att på så sätt skapa en helhet för att förhindra att mellanrum skapas.

”Det är som att politikerna har för stora planer som aldrig fullföljs och så blir det ingenting när byggena avstannar. Vissa byggen byggs å andra sidan för fort så att de inte blev färdiga av det skälet, vilket skapar tomrum.”¹⁴⁶

Kjell Björkqvist, Folkpartiet:

Björkqvist menar att tillfälliga lösningar är en möjlighet att, som han säger, laga efter läge. Stadens mellanrum möjliggör för tillfälliga lösningar att ge utrymme för kortsiktiga lösningar. Vad en tillfällig lösning kan vara beror på vad som behövs eller efterfrågas i ett område just för tillfället. Det är också ett sätt att ”skapa liv” eftersom mötesplatser efter områdets behov.

”Man måste inte utgå från att bara riva hela tiden för att skapa nytt. Får byggnader stå kvar kanske nya verksamheter utvecklas och byggnaden behöver inte rivas längre. Ett exempel är Kommersen. Man måste behålla gamla strukturer när man bygger nytt, för annars försvinner själen och den behöver också byggas upp.”¹⁴⁷

Björkqvist anser att dagens regler och reglementen, som enligt Björkqvist är för trångsynta och konforma, bidrar till att visioner blir bakbundna av byråkratin, då problemen tenderar att få för stort fokus och ytor riskeras följaktligen att lämnas oanvända. Björkqvist anser att stadsarkitekten verka för att förenkla och underlätta för visioner och idéer ska infrias för att Göteborgs stad ”måste våga utvecklas”.

---

¹⁴⁶ Intervju, Tom Heyman, 1/12, 2014

¹⁴⁷ Intervju Kjell Björkqvist 2/12, 2014

Johan Nyhus, Socialdemokraterna:

Nyhus anser att man bör spara vissa delar i stadsrummet till nästa generation, och menar att en stad är till för att förändras och kan aldrig vara färdig. Teknik förändras över tid, vilket snarare gör att luckor i stadsbilden är positiva inslag och menar att tomrum är aldrig farliga, så länge de är planerade. Genom kommunikation och information menar Nyhus att engagemang kan skapas och på så sätt få reda på hur och om de närboende vill att en tom yta ska användas. Nyhus påtalar att det inte går att skapa en generell lösning för alla platser, man måste se till varje enskild plats och hitta sätt att använda den.¹⁴⁸ Nyhus vill utnyttja platser där människor lever och bor och menar att tillfälliga lösningar kan ses som en utställning som syftar till att inkludera, skapa mötesplatser och skapa engagemang i både stadsutvecklingsfrågor och i kulturella och historiska syften;

*”Utställningar har ju ofta ett basutbud så att säga, en permanent utställning och en tillfällig. Tillfälliga lösningar tycker jag ska vara något litet extra, erbjuda något kul.”*¹⁴⁹

Nyhus anser också att Älvstaden och Frihamnen är bra exempel på hur man med olika aktiviteter kan använda ytan, visa platsen och på så sätt göra platsen attraktiv.¹⁵⁰

Ulf Kamne, Miljöpartiet:

Enligt Kamne är tillfälliga åtgärder och lösningar en medveten strategi och inriktning som Miljöpartiet arbetar med och har arbetat med sedan några år tillbaka, genom att aktivt titta på potentiella lösningar för områden eller byggnader innan beslut tas. Tillfälliga lösningar kan till exempel vara odlingslotter, lekplatser eller andra tillfälliga användningsområden för byggnader som ska rivas. Kamne anser att dynamik och kreativitet skapas om en systematisering görs av alternativa användningsområden i områden som förändras.¹⁵¹

6.2.2 Tjänstemän

Lena Lundblad, chef för strategisk utveckling, Stadsbyggnadskontoret, Göteborgs stad:

Tillfälliga lösningar för stadens mellanrum ska enligt Lundblad syfta till att generera mötesplatser. Lundblad menar att initiativen till en allmän bastu, segelskola och roller derbybana i Frihamnen är bra exempel på tillfälliga lösningar. Det måste dock finnas en strategi för det som ska rivas eller byggas och ha tillfälliga lösningar som går att flytta. Lundblad anser att tillfälliga initiativ ofta bygger på engagemang från de boende, vilket Lundblad menar att de ska försöka bli mer positiva till.

*”Man måste hitta rätt åtgärder för rätt platser i relation till tidshorisont för att det ska vara ekonomiskt möjligt. Allt kostar ju pengar och åtgärder konkurrerar alltid med andra åtgärder.”*¹⁵²

Lundblad hänvisar till att vad som anses tillfälligt en juridisk konstruktion som skapas av detaljplanens ramar. Den tillfälliga lösningen används då som ett verktyg för att fylla ut planens tidsskapade luckor. Lundblad menar också att man genom tillfälliga lösningar kan förfina och förbättra allt eftersom, allt kan inte åtgärdas och färdigställas samtidigt.¹⁵³

---

¹⁴⁸ Intervju, Johan Nyhus, 2/12, 2014

¹⁴⁹ Intervju, Johan Nyhus, 2/12, 2014

¹⁵⁰ Intervju, Johan Nyhus, 2/12, 2014

¹⁵¹ Intervju, Ulf Kamne, 12/12, 2013

¹⁵² Intervju, Lena Lundblad, 1/12, 2014

¹⁵³ Intervju, Åsa Swan, 5/12, 2014

Karin Holmström, projektchef för projekt Västlänken för Göteborgs stad:

Holmström tror att mellanrum i staden enklare kan utnyttjas temporärt om inte detaljplanerna är i hög grad färdigutvecklade från början. Om detaljplanerna formuleras lite lösare kan de också med fördel förändras efter samhällets kommande förutsättningar och utmaningar som är okända nu. Holmström tycker att stadens mentalitet lägger krokben för stadens utveckling när det kommer till att utnyttja platser, se potential och möjligheter. Holmström efterlyser ett större helhetstänk och långsiktighet för att staden inte ska ”halka efter utvecklingsmässigt”.

Holmström menar dock att så fort pengar ska avsättas skapas negativ publicitet i media;

*”så fort man avsätter pengar så slösar man på skattemedel vad man än gör. Lyckas man med projektet är det väl investerade pengar. Man måste våga testa något nytt tills det nya kommer. En spännande stad är en blandad stad som byggs i etapper. Att bygga tillfälliga saker kan vara ett sätt.”*¹⁵⁴

Ett exempel på en tillfällig lösning nämner Holmström är Speakers corner i Brunnsparken som enligt Holmström var den första tillfälliga åtgärden som gjordes i Göteborgs stad.

”Politikerna i byggnadsnämnden ville ha ett Speakers corner och man tittade då på olika platser som kunde vara lämpliga. När Agneta och Björn tillträdde ökade de tillfälliga lösningarna.” (Agneta Hammer, stadsbyggnadsdirektör och Björn Siesjö, stadsarkitekt, reds. anm.)¹⁵⁵

Björn Siesjö, stadsarkitekt, Stadsbyggnadskontoret, Göteborgs stad:

Siesjö tycker att man ska se tillfälliga lösningar som en process där allt förändras och då skapa mindre saker som är enklare att flytta på efter behov eller omständigheter. Siesjö ser tillfälliga lösningar som ett sätt att med enkla medel kan göra att ett område lyfter och stärker varandra.¹⁵⁶

Åsa Swan, chef för urban utveckling, Älvstranden Utveckling AB:

Swan menar att det på tomma platser inte måste skapas ett event eller liknande. Genom att enkelt göra iordning en plats möjliggörs förutsättningar för användande och exemplifierar med boulebana, volleybollnät, eller liknande, som också är tillfälliga lösningar. Genom att skapa förutsättningar för invånarna själva att utveckla ett område och utvecklas under kontrollerade former utan styrning görs området, enligt Swan, mer intressant.¹⁵⁷

*”Platsskapande event eller tillfälliga åtgärder kan generera så mycket som inte går att mäta rent ekonomiskt. Det motverkar segregation, skapar rörelse. Då får det kosta.”*¹⁵⁸

6.2.4 Övriga synpunkter

Företrädare för Tankesmedjan YIMBY, Olof Antonson, tycker att Göteborg präglas av för många stora byggherrar som låser byggtakten. Antonson förordar istället en mångfald av mindre aktörer för att skapa dynamik och vitalitet i planeringsprocesser, vilket han tror skulle skapa fler idéer och nya lösningar. Både permanenta och temporära. Antonson anser också att för att tillfälliga lösningar ska implementeras och bli framgångsrika måste trösklarna till att

¹⁵⁴ Intervju, Karin Holmström, 2/12, 2014

¹⁵⁵ Intervju, Karin Holmström, 2/12, 2014

¹⁵⁶ Intervju, Björn Siesjö 19/12, 2014

¹⁵⁷ Intervju, Åsa Swan, 5/12, 2014

¹⁵⁸ Intervju, Åsa Swan, 5/12, 2014

skapa dessa, minskas. Ett sätt att skapa översikt och en bättre systematisering och planering för tillfälliga lösningar, tror Antonson skulle kunna vara att återinföra stadsplaner för att skapa ett helhetsperspektiv och lättare identifiera var och när olika behov kan uppstå.¹⁵⁹

6.3 Vad behövs för att skapa tillfälliga lösningar?

Samtliga respondenter poängterade att det behövs en idé eller initiativ och finansiering. Nedan redogörs för vad som behövs, förutom nyss nämnda faktorer.

6.3.1 Politiker

Tom Heyman, Vägvalet:

Heyman menar att det primära målet med planering ska vara och är att tillfälliga lösningar inte ska behövas. Behöver tillfälliga lösningar ändå användas är det platsens kontext tillsammans med tidsramarna som avgör hur någonting eventuellt ska organiseras.¹⁶⁰

Kjell Björkqvist, Folkpartiet:

Björkqvist anser att det måste finnas strategier eller liknande för hur någonting rivs eller förändras för att tillfälliga lösningar ska kunna användas mer systematiskt och eftersöker en sorts ”planeringsstatus” för tillfälliga lösningar. Björkqvist menar att dagens planering är allt för detaljerad och menar att mer flexibilitet skulle gynna processen och platsen även på sikt.

Johan Nyhus, Socialdemokraterna:

Nyhus menar att det är svårt att placera tillfälliga lösningar i planeringsdokumenten och att det finns andra arenor där detta kan belysas, till exempel kan den här typen av frågor drivas i nämnderna och inte ingå i Plan- och Bygglagen. Nyhus menar att;

”tillfälliga möjligheter ska vara en möjlighet, inte lagstadgat i dokument. På vissa platser går det inte att ha tillfälliga lösningar och då ska det inte vara ett tvång.”¹⁶¹

Faktorer som inte kan förutses, såsom världsekonomiska händelser eller kriser kan påverka en planeringsgång. Genom att i större utsträckning informera och belysa att tillfälliga lösningar kan göras anser Nyhus att grupper i samhället som inte hörs kan uppmärksammas genom punktinsatser, vilket Nyhus menar skulle skapa ett större urval av potentiella lösningar. Främst menar Nyhus att en idé behövs, och därefter finansiering.

Ulf Kamne, Miljöpartiet:

Kamne menar att ett generellt problem är att politiker är för långt bort från verkligheten för att politikerna ska kunna organisera tillfälliga lösningar och att det skulle behöva en ny sorts organisation för att kunna utveckla tillfälliga lösningar och samla resurser. Kamne menar att kommunen har potential att aktivt driva processer snabbare genom att bestämma sig snabbare och veta vad staden strävar efter för att veta vad som behövs.¹⁶²

”I och för sig är det bra och rimligt att vi befinner oss där vi gör. Politiker har ju en styrelsefunktion och ska inte vara inblandad operativt, men vi har heller

---

¹⁵⁹ Olof Antonson, 26/11, 2014

¹⁶⁰ Intervju Tom Heyman 1/12, 2014

¹⁶¹ Intervju, Johan Nyhus, 2/12, 2014

¹⁶² Intervju Ulf Kamne, 12/12, 2014

inte en tillräcklig styrsel på organisationen för att kunna säkerställa tillräckligt bra samarbetsstrukturer. Alla behöver liksom samarbeta. Det hänger på att det finns en chef som vill, orkar, kan och som har resurser.”¹⁶³

6.3.2 Tjänstemän

Lena Lundblad, chef för avdelningen för strategisk planering, Göteborgs stad:

Enligt Lundblad kan det inte planeras för tillfälliga åtgärder eller systematisera strukturerna för dessa, då det enligt henne skulle behövas en detaljplan för en tillfällig åtgärd, vilket hon menar inte behövs.

”Vi jobbar med tillfälliga lösningar genom dialoger och samarbeten, men det ska inte in i några dokument, det styrs inte av PBL. (Plan- och bygglagen, reds.anm). Man kan inte strategiskt planera in tillfälliga lösningar, om det inte är visionära arbeten som Älvstaden och sådana program. Tillfälliga lösningar kommer ur behov, inte ur stöd av PBL eller strategiskt tänkande på det viset.”¹⁶⁴

Lundblad menar att när det däremot gäller att skapa och bygga upp helt nya områden kan vara lämpligt med tillfälliga åtgärder, då som platsskapande event. Samverkansformer och dialoger ska utvecklas i stadsdelsförvaltningarna i första hand för att informera om tillfälliga lösningar, men också få reda på vad invånarna vill ha eller speciella behov. Även fastighetsföreningar kan vara en kanal, menar Lundblad. Lundblad menar också att det behövs ett sorts arrendeavtal för att få rådighet i projektet, som ofta sker i samverkan mellan fastighetsägare och organisationer. Det behövs ett juridiskt bindande samarbetsavtal, där det framgår vem som har ansvar för den tillfälliga lösningen, vem som finansierar och hur ramarna sätts upp, det behöver också framgå vem som ansvarar för verksamheten om vandalism eller förstörelse uppkommer.¹⁶⁵

Karin Holmström, projektchef projekt Västlänken, Göteborgs stad:

Enligt Holmström krävs kreativa personer, som vet hur man utvecklar en stad. Att investera i tillfälliga lösningar eller bistå med finansiering måste också ge något tillbaka till avsändaren för att skapa en drivkraft att investera pengar, till exempel att stärka ett varumärke, synliggöra ett projekt.

Holmström menar också att det måste finnas en samsyn kring hur man vill att Göteborg ska utvecklas och vilken form av stad man vill att Göteborg ska vara för att tillfälliga lösningar ska etableras och bli ett levande koncept. Holmström anser att många olika delar i staden behöver samarbeta för att det ska fungera rent praktiskt. Till exempel måste kollektivtrafiken fungera för att människor ska kunna nyttja tillfälliga lösningar, det ska vara gratis så att alla kan använda dem och det ska finnas information.¹⁶⁶

Björn Siesjö, stadsarkitekt, stadsbyggnadskontoret, Göteborgs stad:

Enligt Björn Siesjö kan tillfälliga lösningar användas systematiskt när hela områden ska utvecklas, som i Frihamnen där en ny stadsdel byggs upp. Enligt Siesjö leder sådana projekt till att man automatiskt tänker mer långsiktigt, som en ändamålsenlig struktur.

---

¹⁶³ Intervju Ulf Kamne, 12/12, 2014

¹⁶⁴ Intervju, Lena Lundblad 1/12, 2014

¹⁶⁵ Intervju, Lena Lundblad 1/12, 2014

¹⁶⁶ Intervju, Karin Holmström, 2/12, 2014

”Vid stora byggen vet man om det kan finnas möjlighet till tillfälliga lösningar, annars är det ju lite mer ad hoc, fast det är svårt att säga. Det finns ju också viss pengabrist, man kan inte göra allt man vill. Som med Johannatomten till exempel, då frågade jag bara markägaren om vi fick låna marken till Speakers corner, och så blev det.”¹⁶⁷

Björn Siesjö menar att man inte kan planera för tillfälliga lösningar och menar att det isåfall skulle gå för långsamt. Eventuell tror han att samarbete mellan förvaltningstjänsterna kan utvecklas för att förenkla, men menar att det egentligen inte saknas någonting för att tillfälliga lösningar ska kunna etableras ytterligare.

”Det finns forum för detta, som Trygg, vacker stad, andra samarbetsorganisationer och kommersiella aktörer. Det måste bygga på spontanitet och inget annat. Det ska bygga på vad folk ska göra vad de har lust med.”

Åsa Swan, chef urban utveckling, Älvstranden Utveckling AB:

Swan anser att den viktigaste faktorn för att implementera och lyckas med tillfälliga lösningar är en idé. Sedan måste former och strukturer för hållbart stadsliv hittas. Till exempel föreslår hon ett större helhetsperspektiv och att man kan vara mer flexibel när detaljplanerna ritas.

”Man måste ha ett större helhetstänk, detaljplaner kan styra för mycket och hindrar den fria utvecklingen. Därför kan mindre frimärksplaner vara bra som inte gör anspråk på en så stor yta åt gången, för att hinna med i utvecklingen. Man måste ständigt utvärdera.”¹⁶⁸

6.3.3 Övriga synpunkter

Tankesmedjan YIMBY och företrädare Antonson anser att det först och främst behövs information om att möjligheter att skapa tillfälliga lösningar finns, för att kunna skapa engagemang och menar att man kan åstadkomma mycket med relativt små medel. Antonson menar också att det är för mycket ”stelbent byråkrati som sätter käppar i hjulet för olika initiativ” och att trösklarna måste sänkas för att skapa engagemang. Antonson menar att staden bör upplåta mark, ha en mer liberal hållning, och ge förtroende till de aktörer som ska förvalta den under en period att utveckla det de vill. Antonson menar att en stad ständigt är föränderlig och att saker måste få tillkomma, samtidigt som andra saker ska behållas, bevaras och underhållas.¹⁶⁹

Eva Rhodin på Trafikkontoret anser att för att underlätta en framtida användning av tillfälliga lösningar, bör en systematisering göras för att skriva in i markanvisningarna att platsen kan användas under tiden. Även tydliga ramar för användandet bör ingå. Detta för att skapa och hitta ett system att falla tillbaka på för att alla beståndsdelar ska gå att organisera för att det ska fungera.¹⁷⁰

---

¹⁶⁷ Intervju, Björn Siesjö, 19/12, 2014

¹⁶⁸ Intervju Åsa Swan, 5/12, 2014

¹⁶⁹ Olof Antonson, 26/11, 2014

¹⁷⁰ Intervju Eva Rhodin, 24/11.

6.4 Vilka är de potentiella riskerna och utmaningarna med tillfälliga lösningar?

6.4.1. Politiker

Tom Heyman, Vägvalet:

Heyman menar att markägarna och aktörerna inte vill ha tillfälliga lösningar då det är svårt att förutse dess konsekvenser, det är då bättre att låta marken ligga orörd.¹⁷¹

Enligt Heyman är också en utmaning att politiker, tjänstemän och byggherrar har olika perspektiv. Att få olika parter och aktörer att arbeta mot samma mål, utan att för den sakens skull ändra stadsbyggnadsidealerna och istället skapa kontinuitet för att möjliggöra utveckling och förändring är både det enskilt viktigaste och den största utmaningen.¹⁷²

Heyman anser vidare att man byggt för ”täta block” i Frihamnen. För hårt planerade med minimala möjligheter för anpassning eller utveckling av de som bor där efter kommande behov;

”Man har som mantra att bygga mer och snabbare hela tiden, men man har inte tittat på hur befolkningen ser ut eller vad de vill ha. Då står vi ju där med tomma lägenheter i områden för att folk inte har råd att bo där, det blir tomma och outnyttjade platser, fast det inte var planen.”¹⁷³

Kjell Björkqvist, Folkpartiet:

Björkqvist menar att man eventuellt kan stöta på motstånd ifall ett uppskattat mellanrum plötsligt bebyggs.

”Någon kanske rastar sin hund, parkerar sin bil eller leker på platsen. Man kanske inte vill ha buller eller störas eller så. Då måste man ha tydlig information och kommunikation så tidigt som möjligt.”¹⁷⁴

Johan Nyhus, Socialdemokraterna:

Nyhus menar att det finns en motsättning i om det skapas någonting som blir populärt och folk vänjer sig vid den tillfälliga lösningen. Nyhus menar att man kan informera hur mycket som helst, men det ändå kommer gå människor förbi att investeringen är tillfällig, vilket Nyhus menar kan leda till besvikelse. Nyhus menar ändå att den eventuella besvikelsen är positiv i sammanhanget, då det innebär att initiativet är uppskattat och att det förhoppningsvis leder till ökad förståelse och intresse av stadsbyggnadsfrågor. Det måste dock finnas en strategi från början om hur och när det ska tas bort och hur det ska hanteras.¹⁷⁵

Nyhus menar också att en utmaning med tillfälliga lösningar är att folk ska hitta dit. Inbyggt i problemet med tillfälliga lösningar, resonerar Nyhus, att invånarna inte förväntar sig att det ska vara tillräckligt bra att besöka.¹⁷⁶

Ulf Kamne, Miljöpartiet:

Enligt Kamne kan inte den kommunala organiseringen som den ser ut nu hantera tillfälliga lösningar på det sätt som han menar krävs för att en användning ska systematiseras och få en

---

¹⁷¹ Intervju, Tom Heyman, 1/12, 2014

¹⁷² Ibid

¹⁷³ Ibid

¹⁷⁴ Intervju, Kjell Björkqvist, 2/12, 2014

¹⁷⁵ Intervju, Johan Nyhus, 2/12, 2014

¹⁷⁶ Ibid

tydlig struktur. Att det för närvarande inte finns en given uppbyggd struktur kring detta, menar Kamne bidrar till att processer kan upplevas tröga.¹⁷⁷

Kamne menar också att det finns för många aktörer som har separata dialoger, exempelvis lokala och privata fastighetsbolag och näringslivet. Enligt Kamne ska stadsdelsförvaltningen ha det övergripande ansvaret för medborgardialoger. Genom att koncentrera medborgardialogen till dem skulle enligt Kamne kontinuitet skapas med bättre förutsättningar för uppföljning och utvärdering. Kamne menar att det för närvarande är svårt att få reda på vilka behov eller önskemål som finns i en stadsdel eller område när det finns för många aktörer. Kamne menar också att det är svårt att skapa dialog med människor vid rätt tillfälle i planeringsprocessen.¹⁷⁸

”Stadsbyggnadsfrågor är svåra att göra intressant i tidiga skeden och väcker lättast uppmärksamhet när grävskopan är på plats. 10 år för politiker i stadsbyggnadsfrågor är ingenting, medan 10 år i en persons tid är lång tid.”

En stor utmaning ligger också i att förklara att den tillfälliga lösningen ska tas bort om den blivit populär. Kamne menar att trots att en tillfällig lösning blir omåttligt populär måste de ursprungliga planerna stå fast. Den tillfälliga lösningen kan med fördel vara mobil och förflyttas till en annan plats, om möjligt.¹⁷⁹

6.4.2 Tjänstemän

Lena Lundblad, chef strategisk planering, Stadsbyggnadskontoret, Göteborg stad:

En av utmaningarna definierar Lena Lundblad är förmågan att försöka ta reda på vad de som berörs av både att platserna de känner till förändras, och hur de uppfattar de tillfälliga lösningarna. En annan svårighet, menar Lundblad är, att man inte vet exakt hur lång tid en lösning blir tillfällig, trots detaljplanramverk och liknande. Lundblad anser också att en tillfällig lösning måste vara tillräckligt bra för att vara intressant över huvud taget.¹⁸⁰

”Odlingslotter tar tid i anspråk. Det fungerar ju inte att man tar bort odlingen efter tre år, när det väl börjat växa. Däremot ska det finnas skyltar och tydliggöra vad som sker och vad som ska hända, det är jätteviktigt för folks förståelse och för att det inte ska kännas övergivet eller tomt.”¹⁸¹

Tillfälliga lösningar, menar Lundblad, hamnar mellan stolarna i nuvarande planeringsprocess. Översiktsplanen behandlar området i grova drag, medan man i detaljplanen planerar för den slutgiltiga användningen av området.¹⁸²

Den tillfälliga lösningen behöver också vara förankrad i dialog med invånarna av stadsdelsförvaltningen. Är det inte förankrat menar Lundblad att det finns risk att man hamnar i en svekdebatt där medborgarna blir besvikna. Det är enligt Lundblad då viktigt att visa att man kan mötas på halva vägen och föra dialog hur man har tänkt och varför, gällande olika projekt. Samtidigt skapas också en utmaning om den tillfälliga lösningen blir väldigt populär.

---

¹⁷⁷ Intervju, Ulf Kamne, 12/12, 2014

¹⁷⁸ Ibid

¹⁷⁹ Ibid

¹⁸⁰ Intervju, Lena Lundblad, 1/12, 2014

¹⁸¹ Intervju, Lena Lundblad, 1/12, 2014

¹⁸² Ibid

Det bör inte utgöra ett hinder för konceptet eller initiativet i sig, men man bör ha en strategi för hur detta ska hanteras.¹⁸³

Karin Holmström, projektchef projekt Västlänken, Göteborgs stad:

Holmström menar även hon att det blir problematiskt om en tillfällig lösning blir väldigt populär. Därför är det, enligt henne, viktigt att ha en flexibel inställning till vad man gör från början och att ett område kan ändra användningsområde. Holmström menar dock att om kommunen eller staden ska genomföra det bygger det på att de äger marken och att markens plan tillåter det. Behöver den tillfälliga lösningen bygglov kommer det säkert överklagas, vilket tar tid, tillägger hon. Holmström menar att det beror på vad det är för plats, vad som förändras och vad som ska ske på platsen inom ramen för den tillfälliga lösningen.¹⁸⁴

Holmström upplever också att en stor utmaning handlar om att invånarna i Göteborg tenderar dra slutsatsen att det ”aldrig händer någonting” och att det som händer blir inte blir synliggjort ordentligt. Holmström menar att man behöver fundera kring hur man ska omvända tankesättet och mentaliteten i staden.¹⁸⁵

”Staden måste ju orka driva sig själv framåt, innan staden kapsejsar av alla negativa uppfattningar. Vi måste hitta sätt att ta sig framåt istället för att gräva bakåt. Ibland känns det som att ingen förändring är bra nog och att vad man än gör blir det alltid fel. Staden måste ju orka driva sig framåt.”¹⁸⁶

Björn Siesjö, stadsarkitekt, stadsbyggnadskontoret, Göteborgs stad:

Enligt Siesjö finns utrymme för samarbete och flexibilitet i processerna och menar att attityder och mentaliteter är det största hindret.

”Finns det byråkratiska eller juridiska hinder finns det alltid sätt att ta sig runt dem. Det enda som behövs är pengar, fantasi av antingen oss själva, en konsult, eller avallmänheten. Det är viktigt att låta allmänheten vara delaktig som medskapare och jag ser gärna medskapande och medverkande från göteborgarna.”¹⁸⁷

Björn Siesjö menar att det enda stora hindret som finns är egentligen de egna inställningarna och attityderna till förändring, ”vill man så kan man”, sammanfattar han intervjun.¹⁸⁸

Åsa Swan, chef urban utveckling, Älvstranden Utveckling AB:

För kommande Älvstaden och Frihamnens del, anser Swan att utmaningarna främst handlar om att kunna hitta sätt att hantera och möta vattennivåproblematiken som beräknas öka på sikt. I visionen för Älvstaden står det också att området ska bli en plats för alla, utmaningen menar Swan är att verkligen lyckas med målsättningen, samt att skapa förutsättningar och ekonomisk hållbarhet i platsskapande event och andra aktiviteter. En annan utmaning identifierar Swan vara att få invånarna att mobilisera sig över stadsdelsgränserna och utnyttja alla aktiviteter, att skapa det flöde man pratat om skulle attraheras av de platsskapande

---

¹⁸³ Ibid

¹⁸⁴ Ibid

¹⁸⁵ Ibid

¹⁸⁶ Ibid

¹⁸⁷ Intervju, Björn Siesjö, 18/12, 2014

¹⁸⁸ Intervju, Björn Siesjö, 19/12, 2014

eventen. Att lyckas med de olika tillfälliga lösningarna om man inte lyckats attrahera folk och få ett gensvar.¹⁸⁹

6.4.3 Övriga synpunkter

Eva Rhodin menar att en risk är att man misslyckas med ”hygienfaktorerna” på de olika platserna, att framkomligheten försämras för passerande, att det inte fungerar praktiskt vad gäller informationstillgång och liknande. Rhodin menar också att hon har en farhåga att ”folk blir förbannade för att de inte kan ta del av projekten på ett eller annat vis, att de inte känner sig inkluderade och bara tycker att det är ett jippo”, och menar att en förutsättning är att så många som möjligt vill åt samma håll.¹⁹⁰

6.5 Sammanfattning

Sammanfattningsvis betraktas tillfälliga lösningar av politiker som ett sätt att möta tillfälliga och åtgärda oförutsedda behov. Att skapa mötesplatser ligger också i planeringens och politikens uppdrag, vilket bidrar till att tillfälliga lösningar ses som ett sätt att uppnå denna målsättning. Detta kan uppnås genom ny teknik vilken skapar nya förutsättningar för att kunna förvalta platser under kortare perioder, dock förutsätts att den tillfälliga lösningen ska vara kvalitativ för att användas.

Respondenter/ Fråga	1. Kan stadens mellanrum användas för tillfälliga lösningar?	2. Vad behövs för att skapa tillfälliga lösningar?	3. Vilka är de potentiella riskerna och utmaningarna med tillfälliga lösningar?
Heyman (Vägvalet)	Nja. Beror på platsens förutsättningar. Tf lösningar ska ej behövas.	Tillfälliga lösningar ska ej behövas.	Parters olika perspektiv. Finns inget helhetstänk. Planerar för detaljerat.
Kjell Björkqvist (Folkpartiet)	Ja, en möjlighet. Kortsiktiga lösningar efter behov.	Strategi för förändring. Dagens planering för detaljerad.	Motstånd från omgivningen.
Johan Nyhus (Socialdemokraterna)	Ja, efter platsens förutsättningar, Vissa platser ska sparas till kommande generationer.	Borde finnas andra arenor. Mer information om tillfälliga lösningar.	Att lyckas med satsningen. Få människor att hitta dit.
Ulf Kamne (Miljöpartiet)	Ja, medveten strategi. Beror på kontext eller platsens förutsättningar.	Behövs en annan organisation.	Nya strukturer för organisation. Kommunicera tillfälliga lösningars förutsättningar.
Lena Lundblad, chef strategisk planering, Stadsbyggnadskontoret,	Ja. Beror på detaljramar. Måste finnas strategi.	Planering och systematisera strukturer.	Ta reda på hur den tillfälliga lösningen uppfattas. Förankra dialog.

¹⁸⁹ Intervju, Åsa Swan, 5/12, 2014

¹⁹⁰ Intervju, Eva Rhodin, 24/11, 2014

Göteborg stad.			
Karin Holmström, projektchef projekt Västlänken, Göteborgs stad.	Ja. Beror på detaljplan. Måste våga satsa.	Kreativa personer. Måste finnas en anledning att satsa och samsyn gällande Göteborgs visioner. Samarbete.	Mentalitet, inställning. Problem om tillfällig lösning väldigt populär.
Björn Siesjö, stadsarkitekt, stadsbyggnadskontoret, Göteborgs stad.	Ja. Kortsiktiga lösningar på behov.	Samarbete mellan förvaltningstjänster.	Attityder och mentalitet.
Åsa Swan, chef urban utveckling, Älvstranden Utveckling AB.	Ja, skapa förutsättningar för människor att utveckla.	En idé. Former och struktur.	Lösa praktiska problem. Lyckas med målsättning. Skapa förutsättningar och ekonomisk hållbarhet. Få folk att mobilisera sig.

Att det finns en konflikt mellan att planera och att utvecklingen går fort och inte går att förutspå identifieras också. Där i också tvivel inför att Göteborgs stad inte besitter ett tillräckligt helhetsperspektiv i planeringsprocesserna.

Hur tillfälliga lösningar praktiskt ska organiseras finns det inget tydligt svar på, dels eftersom tillfälliga lösningar ses av respondenterna som kontextbundna och situationsbetingade, varav det är svårt att generalisera hur en organisering eller struktur skulle se ut. Det råder också delade meningar kring vem som har eller ska ha ansvar för tillfälliga lösningar och hur en eventuell organisering ska se ut. Lundbald, Siesjö och Nyhus menar exempelvis att man inte kan och ska föra in tillfälliga lösningar i olika dokument, på grund av att tillfälliga lösningar ska vara en spontan möjlighet. Av andra efterfrågas dock en tydligare organisering. Kamne och Holmström ser till exempel gärna en organisation att falla tillbaka på, men har svårigheter att definiera var och hur den ska utformas. Andra, som Siesjö, menar att tillfälliga lösningar ska vara lustfyllda och spontana och inte organiseras systematiskt i någon större utsträckning.

Fundamentärt för tillfälliga lösningar identifieras en enhetlig syn och stark ambitionsförmåga att vara. Större mod och nya, öppensinniga idéer eftersöks också. Möjligheten att använda sig av tillfälliga lösningar påtalas också vara enklare om detaljplanerna inte är för hårt utformade från början. Det verkar också finnas en diskrepans gällande hur respondenterna ser på när och hur ett användande av tillfälliga lösningar ska ske. Vissa ser tillfälliga lösningar som ett sätt att använda en tom plats, andra som ett sätt att skapa platsskapande event för att etablera ett nytt område.

7. Analys

Den samtida planeringen, eller den nya sortens urbanism, som Passell hänvisar till, utgår från att människor är en del i planeringsprocessen som verktyg för att de politiska planerna ska uppfyllas. Ett exempel på människornas nya position i planeringsprocessen, är som bland andra Siesjö nämner, att planerare skapar så kallade "platsskapande åtgärder" för att skapa sociala och mänskliga flöden. Även Segerlund förklarar att planerarna idag ska utgöra en "möjliggörare" än en "bestämmare". Föregående påstående kan relateras till den humanistiska teorin som utgår från att de mänskliga faktorerna påverkar planeringsprocesser. Till skillnad från den marxistiska teorin som utgår från underliggande strukturer och maktordningar. Forskningen verkar enig om att en plats ska användas och att den betraktas som onödig att stå outnyttjad. I rådande stadsbyggnadsideal som utgår från att bygga tätt och blandat ligger det också i dess natur att tomma platsers användning maximeras.

Liknande Foucaults teorier om maktkamper och tolkningsföreträde råder en politisk konstruktion kring att platser ska användas och det är svårt att i forskningen hitta argument för att platserna ska förbli orörda. Baserat på forskningen som omnämns verkar det också råda konsensus kring att tillfälliga lösningar är eftersträfvansvärt, så länge verksamheten är ekonomiskt hållbar, menar särskilt Savini. Förutom Savini tar andra forskare inte upp eventuella ekonomiska eller estetiska negativa aspekter som tillfälliga lösningar kan medföra. Främst verkar tillfälliga lösningar fylla en social funktion, varpå andra faktorer eller konsekvenser förbises.

Ett exempel är Kommersen Loppmarknad som, av både planerare och besökare av platsen, betraktas som en social institution. Själva Kommersen har kommit att husera på den här platsen, trots att det inte var planerat, det blev en tillfällig lösning. Byggnaden stod tom och Kommersen utvecklades med tiden. Nu fyller platsen en ovärderlig social funktion som kan vara svår att återskapa genom planering. Platsen i sig kommer framöver att radikalt förändras i och med nya detaljplaner. I dagsläget är inte planerna färdiga och ingen vet med säkerhet vad som kommer ske på platsen. Detta skapar den konflikt Foucault menar handlar om det planerade, och det tillfälliga och vilket intresse som ska styra hur utvecklingen sker på en plats.

Både Savini och Nyström menar att det är upp till politikerna att bestämma och avgöra hur platser förändras. De betonar båda vikten av att definiera kortsiktigt och långsiktigt kontra vilket värde man lägger i de båda begreppen. Med tanke på att det i uppsatsen framkommit att det finns en problematik i att byggprocesser är långa och att det är svårt att skapa engagemang och en enhetlig samsyn. Därför skulle samhället vinna på att politiker och planerare ändrade inställning till vilket perspektiv som prioriteras. Kortsiktiga lösningar kan vara en förutsättning för att det långsiktiga målet ska kunna uppnås, och vice versa.

Johannatomten har en annan karaktär, det är en byggnad som oväntat brann ner, där ambitionen är att upprätta en ny byggnad. Trots tydlig målsättning har processerna dragit ut på tiden, konflikter mellan markägare och grannfastigheter har uppkommit och det är i dagsläget oklart vad som händer och ifall det finns en tydlig plan. Tomten har kommit att stå tom, så när som ett Speakers corner som anordnades på platsen under en kort period. Speakers corner var en tillfällig lösning och platsen Johannatomten är ett bra och illustrativt exempel på en plats som hade kunnat användas i större utsträckning för tillfälliga lösningar, med tanke på tomtens centrala placering. Johannatomten är också ett bra exempel på att platser snabbt kan förändras och skapa tillfälliga möjligheter för eventuellt andra verksamheter.

Saltzman anser att mellanrummens landskap och det fysiska rummet ”under tiden” ska förvaltas med hänvisning till LCA. Det finns även en tydlig konflikt mellan en politisk ambition att planera, kontra en snabb och föränderlig utvecklingstakt i samhället generellt. Detta skapar en motsättning som forskarna menar är viktig att hantera. Forskare som Carmon och Fainstein; Bishop och Williams; och Saltzman manar till att hitta former för dess struktur, att ta vara på både befintliga sociala strömningar och omgivningen. Filosofen Levfebre ansåg att idéer måste få plats att utvecklas för att skapas. Detta innebär att planeringen inte bör vara för hårt styrd. Detta menar även Nyström ökar både allmän trivsel och ett politiskt förtroende. Även tjänstemän som Holmström påtalar vikten av att inte detaljplanera allt för hårt, för att kunna bemöta framtida utmaningar.

Frihamnen är däremot ett område som helt ska göras om och byggas upp, och som dessutom aspirerar på att bli Göteborgs stads stora stadsutvecklingsprojekt i samband med stadens 400-årsjubileum. För att skapa medvetenhet och nyfikenhet för den nya stadsdelen används tillfälliga lösningar för att skapa attraktionskraft och ett ”socialt flöde”. Med tillfälliga lösningar, samt ökat och bättre engagemang från medborgarna, är ambitionen att utveckla stadsdelen tillsammans med medborgarna. Enligt Swan och Siesjö har platsskapande event varit en del av Vision Älvstaden från första början och en grundförutsättning för att kunna skapa attraktivitet och intresse för detta nya område.

Som skrevs i kapitel 2 belyser Saltzman (2009) och Thompson (2007) också att städer är närmast omöjliga att försöka planera. Saltzman menar att man däremot måste planera för förändringar som kommer att komma. Thompson nämnder att man genom att maximalt utnyttja stadens alla delar och platser skapas både delaktighet, integration och ger förutsättningar för kreativitet. En del respondenter menar att planeringsperspektivet bör ändras. Olofson, Heyman och Holmström menar till exempel att mer översiktliga planer bör göras, för att mer flexibelt kunna förändra saker efter hand eller utveckla med tidens gång. Samtliga respondenter verkar också vara överrens om att en stad är i ständig rörelse. Egentligen framstår det då som lite märkligt och kontraproduktivt att man försöker stävja den vitala, ständiga förändringen med ett regelverk som inte hinner med själv. Nyström (2003) menade att organisationsstrukturen kan bero på att planeringen ofta genomförs allt för sektoriserat och att det finns brist på organiserat, rutinmässigt samarbete mellan olika parter eller områden.

Respondenterna efterfrågade också möjligheter att kunna råda bot på olika behov som uppstår. Enligt Björkqvist är organisationen i Göteborgs stad för stelbent och att den förhindrar samarbete, initiativ och utveckling för att bemöta plötsliga behov. Även Kamne påtalar att politiker befinner sig för långt från verksamheten och att det är svårt att ”få styrsel på organisationen” för att kunna vara mer flexibel. Kamne hävdar också att kommunen behöver förbättra sig på att snabbare ta beslut och visa handlingskraft. Bägge respondenter påtalar också att det samtidigt är politikernas funktion att inte operativt styra en verksamhet

Denna upplevda brist på samsyn kan häröra från att man, trots visionsdokument och plandokument, inte känner sig trygg nog att känna att man har mandat att genomföra nytänkande satsningar eller testa nya möjligheter. Både Holmström och Björkqvist nämner att det finns en ängslighet i väggarna i Göteborgs maktkorridorer som kan härledas till negativa attityder i staden, man kan ibland vara rädd för att ta ”fel beslut”. Även Siesjö, som i och för sig inte framstod som tvehågsen eller ängslig över att ta modiga beslut, menade att stadens största utmaningar inför framtida utveckling stavas attityder och mentalitet. För att knyta an till bakgrundsbeskrivningen under kapitel 1.2, upplever respondenterna att det finns en tveksamhet inför förändringar i staden och ser det som ett problem för stadens utveckling.

Från respondenternas sida finns en vilja och ambition att försöka förändra dessa, där tillfälliga lösningar ses som ett potentiellt verktyg att gradvis luckra upp inställningarna till förändring i staden.

Kamne och Björkqvist vill se en organisation kring tillfälliga lösningar för att implementera det som verktyg i stadsutvecklingen. Även Rhodin från Trafikkontoret vill se en tydlig struktur kring både hur något ska förändras och för hur man ska samla och skapa tillfälliga lösningar. Rhodin vill se en systematisering av att man formellt skriver in i markanvändningsavtalet hur, om och på vilket sätt tillfälliga lösningar kan användas för att skapa dem. Björkqvist nämner att han vill se en ”planeringsstatus” för byggnader för att lättare se vilka byggnader och platser som är tillgängliga. Att Rhodin och Björkqvist i framtiden vill skapa en struktur man kan lita sig mot är klokt, om man vill att tillfälliga lösningar ska vara ett återkommande inslag i Göteborgs stadsbild. Politiker och tjänstemän som Holmström, Rhodin och Swan menar att även engagemanget måste systematiseras. Det måste skapas en struktur kring hur engagemang ska förvaltas och uppmuntras. Björkqvist att Göteborgs stad måste bli bättre på att uppmuntra initiativ från göteborgarna. Även Siesjö menar att kommunen måste bli bättre på att spontant bemöta förslag med tydligt ”Ja!”, istället för ett potentiellt ”Kanske, vi ska titta på det.”.

Enligt Björn Siesjö finns förutsättningarna att implementera tillfälliga lösningar i Göteborgs stadsbild, eftersom staden har använt sig av metoden vid bland annat Johannatomten och utvecklandet av Frihamnen. Däremot finns här en skiljelinje kring var man anser att engagemanget ska komma ifrån. Siesjö och Lundblad vill att tillfälliga lösningar ska bygga på spontanitet och att saker skapas av en tillfällighet. Björkqvist menar att tillfälliga lösningar nu skapas allt för ad hoc, vilket gör att det kanske blir varken bra resultat eller hållbart i längden. För att möjliggöra spontanitet och saker skapas av slumpen måste det finnas arenor för det.

Det finns också en utmaning i att kommunicera vilka villkor de tillfälliga lösningarna är baserade på och vilka omständigheter som projekten grundas i. Strukturerna av dessa projekt ska också vara relativt lösa för att stimulera fri utveckling och skapa denna dynamik som verkar vara en åtråvärd parameter för att utvärdera projektets framgång. I Kalasatama Temporary och Suvilahty i Helsingfors har man aktivt inkluderat personer nära verksamheten man vill bedriva och använder sig av det redan befintliga på platsen, vilket omtalas vara viktiga faktorer för att förankra och få positivt gensvar från besökare.

Faktorer för att liknande projekt ska lyckas är, enligt de europeiska städernas projekt, bland annat att våga släppa kontrollen, erbjuda billiga hyror, engagera den lokala befolkningen, att tillåta samt att möjliggöra för de etablerade verksamheterna att verka på samma ytor som de etablerade och slutligen en samsyn som genomsyrar alla olika parter. Efter närmare studier av exempelvis Kødbyen i Köpenhamn och Boxpark Shoreditch i London verkar en faktor för framgång vara att projektet ska vara inkluderande och öppen för alla som utgångspunkt. Samtliga projekt verkar också ha som ambition att upplevas som vital och levande genom att erbjuda aktiviteter eller tillträde olika tider på dygnet, vilket skapar rörelse och sociala flöden. Boxpark Shoreditch påtalar också möjligheten att testa nya koncept som en faktor som varit attraktiv för näringslivet.

Att kommunen ska avstå styrning och förlytta sina egna positioner till förmån för de som är närmre den operativa verksamheten, påtalar också som betydande för att de olika verksamheterna ska bli beständiga och skapa en egen utveckling. Kommunens roll kan beskrivas genom att skapa förutsättningar till engagemang genom att upplåta mark, och se till att en plats kan användas. I vissa fall, som i Kødbyen, har kommunen hårt reglerat hur området ska användas i former av kvoteringar, men sedan avstått inflytande över hur

verksamheten sköts i övrigt. I detta avseende är inte platsen tillgänglig för alla näringslivsintressenter. Kommunen väljer istället att vad de menar är att främja en mångfald och diversitet genom att styra innehållet. Att skapa plats för idéer, som Levfebre påtalade så viktigt, utgör grunden för tillfälliga lösningar att skapas. Detta tillsammans med förtroende och tillit från kommunens sida att våga möjliggöra ett kreativt skapande och låta det utvecklas i den riktning som tiden utvisar, kan sammanfattas vara de enskilt viktigaste faktorerna för en tillfällig lösnings framgång.

Den stora knäckfrågan verkar till syvenede og sist vara hur man ska skapa engagemang för att dels skapa tillfälliga lösningar som invånarna vill ha, och dels hur man ska skapa tillfälliga lösningar och engagemang tillsammans med invånarna, för att detta ska kunna föda och lösa sig självt. Svårigheterna som respondenterna nämner utgår också ifrån att man är rädd att mottagandet inte blir bra, att de tillfälliga lösningar inte får det genomslag som man hoppats på eller att de tillfälliga lösningarna stör det befintliga. Tillfälliga lösningar bygger till mångt och mycket på hur man utformar det. Här finns därmed en kommunikativ utmaning. Olof Antonson från YIMBY vill se en mer liberal hållning till att ge ifrån sig markutrymme, och därmed potentiellt släppa ifrån sig makt och inflytande. Om man vill uppmuntra till ett spirande engagemang, se möjligheter och komma ifrån attityder som ”det går aldrig”, som Nyhus nämner, eller motverka negativa mentaliteter som Siesjö nämner är en problematik, kanske Göteborgs stad skulle vinna på att skapa frihet under ansvar för att skapa tillfälliga lösningar som på riktigt är för och av göteborgare.

8. Slutsats

Uppsatsens syfte var att undersöka hur tillfälliga lösningar kan användas och hur företrädare för Göteborgs stad förhåller sig till dessa.

För att bättre kunna undersöka formulerades följande tre frågeställningar;

- Vilka tidigare exempel finns från andra städer när platser används för tillfälliga lösningar?
- Vilken karaktär har följande platser; Johannatomten, Kommersen och Frihamnen i relation till föränderliga platser och tillfälliga lösningar?
- Hur ser politiker och tjänstemän på hur ”mellanrummen” i Göteborg ska användas och planeras det för tillfälliga lösningar på dessa ”mellanrumspplatser”?

Vilka tidigare exempel finns från andra städer när platser används för tillfälliga lösningar?

Som de olika exemplen i de europeiska städerna visar verkar det som att den fysiska planeringen har förändrats till att bli en mer aktiv medspelare i städernas förändringstakter. Planeringen fyller idag en större social funktion. Sett till de olika satsningarna i de europeiska städerna och vilka planer som finns i Frihamnen verkar det också som att planeringen har blivit mer kompatibel till sociala medier. Man kan tänka sig att aktiviteterna går att spridas i sociala medier och skapar på så sätt identitetsskapande och engagemang. I denna brytpunkt mellan föränderlighet och tid finns en spännande dynamik där tillfälliga lösningar kan vara en brygga mellan de två vitala rörelserna.

Vilken karaktär har följande platser; Johannatomten, Kommersen och Frihamnen i relation till föränderliga platser och tillfälliga lösningar?

De stora skillnaderna på platserna i Göteborg studien undersökt, är att de befinner sig i olika faser av utveckling. Litteraturen visar tydligt att det finns en motsättning mellan att vilja planera och styra, kontra att processerna tar lång tid i en människas liv. Det finns en inställning till planering som något sorts outhärligt verktyg som ska lösa olika problem som uppstår. Studien visar dock att planeringen i sig inte möjliggör ett lätt sätt för snabba lösningar, utan att man antagligen behöver se över hur man identifierar ”tillfälliga lösningar” i Göteborgs stad. Det finns en vilja att göra processer lättare och att vilja tänka på nytt sätt, frågan är bara om Göteborgs stad är överrens om hur man ser på dem och hur de ska hanteras.

Älvstranden Utveckling AB verkar ta detta nya ideal in i 2010-talet och känns som ett försök att testa alla dessa nya idéer med stora förhoppningar och engagemang.

Hur ser politiker och tjänstemän på hur ”mellanrummen” i Göteborg ska användas och planeras det för tillfälliga lösningar på dessa ”mellanrumspplatser”?

Respondenterna verkar ha en kännedom om att planering tar tid, att man fått upp ögonen för hur detta påverkar människor tillsammans med att utveckling av teknik och nya metoder går snabbare. Kamne, Björkqvist, Holmström och Swan mfl menar dock att Göteborgs stad behöver bli mer flexibel, våga mer och minska byråkratin. Hur man ska lätta på regelverket vet man dock inte. De menar att en stadsarkitekt kan bidra till att förenkla processer och se visioner. Om det däremot finns olika uppfattningar om organisationens kvalitet, där Siesjö menar att organisationen redan kan hantera tillfälliga lösningar, finns det potential till utveckling. Kanske andra sätt måste utarbetas för att möta olika platsers behov av tillfälliga lösningar.

9. Egna reflektioner och fortsatt forskning

I uppsatsen nämns en del begrepp, så som unik karaktär, attraktionskraft, förändring, möjliggöra etablering, skapa liv, kulturellt förtätande verksamheter, som att samtliga är positivt laddade begrepp. Det hela följs dock av ett behov av definiering och ifrågasättande. Som Nyström (2003) och Foucault mfl. menar behöver man ideligen och konstant fråga sig vem planeringen är till för och vem som gynnas av den. Foucault menar att det beror på maktstrukturer och vilken diskurs som anses mest värdefull och besitter mest makt och legitimitet. I det här fallet kan konstateras att det är diskursen om en blandstad och att det är viktigt att ”skapa socialt levande städer” som anses hegemonisk och bärande. Jag kan också tycka att användningen av dessa ”modeuttryck” sker för klichéaktigt. Borde inte alla parker vara ”unika”, exempelvis? Det blir tomma ord som ingen vet vad det innebär eller betyder. Det är viktigare att komma till handling än att dra sig med fina formuleringar. Tjänstemän och politiker pratar också varmt om att ”vi måste skapa platser där folk kan mötas”. Men vad ska medborgarna göra på dessa mötesplatsen, vad innebär det att ”mötas” och vad vill man att det ska innebära? Som NDSM slog fast; “a self made city does not just exist, it arises.” De bästa mötesplatserna kanske inte är konstruerade som en “mötesplats”, utan bara finns, som Kommersen.

Göteborg står inför stora förändringar och stora planer. Det krävs mycket engagemang och outtröttligt arbete för att gå i mål. Heyman vädrar tvivel inför att planerna kanske inte kommer uppnås, för att de är för storslagna och att man med alla visioner tappar bort sig. Göteborg har förändrats från den hamnstad som fanns, som man fortfarande vill identifiera sig med. Men utveckling är sprunget ur förändring och bygger på att något måste försvinna eller anta nya former för att nytt ska utvecklas och få plats.

Jag är inte heller säker på att kommunen Göteborgs stad är det bästa forumet för att skapa tillfälliga lösningar på grund av dess organisation. Istället kanske man borde uppmuntra och möjliggöra för invånarna på utvalda platser att göra vad de vill och hur de vill på dessa platser, med en först till kvarn-princip. Det är kanske först då kontroll kan släppas och engagemang, ”levande platser” och ”tillåtande oaser” kan skapas. Man kan utarbeta visioner i all oändlighet med fina bilder och kreativa typsnitt. Med det sagt välkomnar jag alla initiativ som verkar för att underlätta utveckling skapad av och med invånarna. Förutsättningarna att tillfälliga engagemang ska utvecklas är också att medborgarna släpps in i rätt skeden i processer, och inte för sent. Exemplet i Frihamnen är ett bra exempel på att engagemanget är inkluderat tidigt i processer och borgar för en bra fortsatt utveckling.

Erkännas bör dock att jag är förvånad över att det inte finns en utarbetad strategi, policy eller endaste dokument om hur förhållningsregler, ett ramverk, om hur man ska bemöta och hantera tillfälliga lösningar. Ett dokument beslutade Borgmästaren i London och London Borough of Tower Hamlets i Hackney 2010. Detta för att långsiktigt kunna tillhandahålla och utveckla verksamheter på liknande platser som Boxpark Shoreditch. I Göteborgs stad verkar man gå på känsla, ad hoc och gör som man tror blir bäst. Detta trots att en vilja finns och att man menar att tillfälliga lösningar i framtiden kommer vara en förutsättning för att kunna klara av att bemöta framtida problem.

Kommande studieämnen kan vara att med fördel undersöka vad invånarna själva tycker om tillfälliga lösningar och hur det uppfattas av dem. Tanken var från början att jag även skulle undersöka det, men vilket fick stryka på foten på grund av utrymmesskäl. Det behövs även ingående studier i hur man kan underlätta medborgarengagemang och vilka faktorer som påverkar. Det hade också varit intressant att undersöka hur stadsplanering och politiskt förtroende korrelerar. Den här studien bidrar till en ökad insikt och förståelse för

motsättningen mellan planering och tidens gång och ifall tillfälliga lösningar kan bidra till att i Göteborgs stad hantera tillfälliga och kortsiktiga behov.

Källförteckning

Litteratur

Bryman, Alan, 2011, *Samhällsvetenskapliga metoder*, Liber AB, Malmö, 2 uppl.

Bryman, Alan, 2012, *Social research methods*, Oxford University Press, 4 uppl.

Carmon, Naomi; Fainstein. S. Susan, *Policy, Planning and People*, University of Pennsylvania Press, cop, Philadelphia, 2013,

Denk, Thomas; 2007. *Komparativ metod, förståelse genom jämförelse*, Studentlitteratur AB, Lund.

Esaiasson, Peter; Gilljam, Mikael; Oscarsson, Henrik; Wägnerud, Lena, 2011

Halvorsen, Knut, *Samhällsvetenskaplig metod*, Studentlitteratur, Lund, 1992

Nyström, Jan, *Planeringens grunder – en översikt*. Studentlitteratur, Lund, 2003

Passell, Aaron, *Building the new Urbanism*, 2013, Routledge, New York

Saltzman, Katarina (red), *Mellanrummens möjligheter*, Göteborg; Stockholm:, Makadam, 2009

Sepe, Marichela, *Planning and place in the city – mapping place identity*, Routledge, London, 2013

Ward, Thompson; Katharine, *Urban Open Space in the 21st*, Taylor & Francis, London, 2007

Tidningsartiklar

Berner, Isolde, *Vad händer med ödetomten?*, <http://www.expressen.se/kultur/vad-hander-med-odetomten/>, Expressen, 5/1, 2012, hämtad 28/12, 2014

Bond, Anthony, *World's first 'pop-up' shopping centre opens in UK... made from 60 steel shipping crates*, Daily Mail UK, 3/12, 2011, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2069537/Worlds-pop-shopping-centre-opens-UK--60-steel-shipping-crates.html>, hämtad 26/12 2014

Carlsson, Ylva; Fredriksson, Elin, *Så kan nya Frihamnen se ut*, Göteborgsposten, 8/9, 2014 <http://www.gp.se/nyheter/goteborg/1.2372256-sa-kan-nya-frihamnen-se-ut>, hämtad 28/12, 2014

El-Mochantaf, Christer, *Politikerförtroendet rekordlåg i Göteborg*, <http://www.expressen.se/gt/politikerfortroendet-rekordlagt-i-goteborg/>, 4/9, 2014, Expressen, hämtad 4/11, 2014

Johansson; Anne, *På Kommersen trängs fattiga och rika*, Göteborgsposten, 21/4, 2013, <http://www.gp.se/nyheter/goteborg/1.1584654-pa-kommersen-trangs-fattiga-och-rika>, hämtad, 2/1, 2015

Lenken; Peter, *I väntan på palkranarna*, Göteborgsposten, 22/1, 2014, <https://www.gp.se/gpplus/1.675386-i-vantan-pa-palkranarna>, hämtad den 28/12, 2014

Martinsson, Johan, *Förtroendet för politiken kan förstöras ytterligare*, Göteborgsposten, 16/9, 2014 <<http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.2490725-fortroendet-for-politiken-kan-skadas-ytterligare>>, hämtad 4/11, 2014

Norrman, Ingrid, *Ett nytt rum i staden*, GT, 14/8, 2012, <http://bloggar.expressen.se/norrman/2012/08/ett-nytt-rum-i-staden>, 28/12, 2014
http://www.vartgoteborg.se/prod/sk/vargotnu.nsf/1/kultur_o_fritid,goteborg_far_speakers_corner_vid_brunnsparken, hämtad 2/12, 2014

Hufvudstaden planerar stort lyft i Göteborg, Fastighetsvärden idag, 21/6, 2012
<http://www.fastighetsvarlden.se/notiser/hufvudstaden-planerar-stort-lyft-i-goteborg>, hämtad 28/12, 2014

Ticking the box, <http://www.hackney.gov.uk/Assets/Documents/HT270.pdf>, Hackney today, 12/12, 2011, sid 3, hämtad 27/12 2014

Avhandlingar och rapporter

Albrektson, Joakim; Bårdén, Matilda; Lindvall, Sofie och Lundell, Adelina, *Tillåtande oaser*, http://issuu.com/adasweden/docs/brg-ada-tillatandeoaser_low, hämtad 7/1, 2015

Berglund, Ylva, Brembeck, Helene, Gillberg, Daniel; *Fallet Kommersen*, 2013, Göteborgs universitet, Göteborg, <http://goteborg.se/wps/wcm/connect/c9b6b1e7-6bad-48d3-ba90-5c4759a5f8b1/Referat+fr%C3%A5n+Mellanrum+44,+Kommersen.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=c9b6b1e7-6bad-48d3-ba90-5c4759a5f8b1>, hämtad 28/12 2014

Boverket.se, *Dynamik, dialog och delaktighet – för utveckling av stadens landskap - En del av Landskapsforum 2013*,
<<http://www.boverket.se/contentassets/5c983ab67c7e46f997853b80215ea016/dynamik-dialog-och-delaktighet-referat.pdf>>, hämtad 3/12-2014

Boxpark Limited, *Design and access statement (incorporating Planning Statement and Impact Assessment)*, 2011,
<http://planreg.towerhamlets.gov.uk/WAM/doc/Design%20&%20Access%20Statement-638177.pdf?extension=.pdf&id=638177&appid=&location=VOLUME5&contentType=application/pdf&pageCount=1>, hämtad 29/12, 2014

Gregory, Correia; Bul, Maarten; Feirabend, Sabine; Yanxing, Liu, Stella; Cramer, Tessa. *Success factors Artistic Breeding Places: NDSM Wharf*, 2008, Cultural Entrepreneurship and Innovation,
<file:///C:/Users/%C3%84garen/Downloads/bul_maarten_uva_research_ndsm_final%20(1).pdf >, hämtad 28/12, 2014

Grundel, Ida, *Jakten på den attraktiva regionen – en studie om samtida regionaliseringsprocesser*, 2014:58, Karlstad University studies

Savini, Federico, *Urban Peripheries – the potential dynamics of planning project*, Universiteit van Amsterdam, 2013

Samrådsredogörelse, diarienummer: 1194/02. *Program för detaljplaner, Norra Masthugget inom stadsdelarna Masthugget och Pustervik i Göteborg*, 2012
<[http://www5.goteborg.se/prod/fastighetskontoret/etjanst/planbygg.nsf/vyFiler/Norra%20Masthugget%20-%20blandning%20av%20stadspuls%20och%20lokalt%20liv-Program%20-%20godk%C3%A4nt-Samr%C3%A5dsredog%C3%B6relse%20f%C3%B6r%20program/\\$File/Samradsredogorelse.pdf?OpenElement](http://www5.goteborg.se/prod/fastighetskontoret/etjanst/planbygg.nsf/vyFiler/Norra%20Masthugget%20-%20blandning%20av%20stadspuls%20och%20lokalt%20liv-Program%20-%20godk%C3%A4nt-Samr%C3%A5dsredog%C3%B6relse%20f%C3%B6r%20program/$File/Samradsredogorelse.pdf?OpenElement)>, hämtad, 8/1, 2014

Stadsbyggnadskontoret, *Program för Frihamnen och delar av Ringön*, diarienummer: 0652/12, 2014,
[http://www5.goteborg.se/prod/fastighetskontoret/etjanst/planbygg.nsf/vyFiler/Frihamnen%20-%20Program%20f%C3%B6r%20Frihamnen%20och%20delar%20av%20Ring%C3%B6n-Program%20-%20samr%C3%A5d-Programhandling/\\$File/ProgramFrihamnenRev140605.pdf?OpenElement](http://www5.goteborg.se/prod/fastighetskontoret/etjanst/planbygg.nsf/vyFiler/Frihamnen%20-%20Program%20f%C3%B6r%20Frihamnen%20och%20delar%20av%20Ring%C3%B6n-Program%20-%20samr%C3%A5d-Programhandling/$File/ProgramFrihamnenRev140605.pdf?OpenElement), hämtad, 8/1, 2015

Stadsbyggnads- och Fastighetskontoret, Göteborgs stad, *Strategi för Göteborg 2035 – utbyggnadsplanering*, <http://goteborg.se/wps/wcm/connect/2b48a33f-df7f-4109-8f7e-6a188582c2cc/up_slutrapport_NY.pdf?MOD=AJPERES>, , 2014, hämtad den 2/1, 2015

Stadsbyggnadskontoret, *Vision Norra Masthugget 2030*, 2010,
[http://www5.goteborg.se/prod/fastighetskontoret/etjanst/planbygg.nsf/vyFiler/Norra%20Masthugget%20-%20blandning%20av%20stadspuls%20och%20lokalt%20liv-Program%20-%20samr%C3%A5d-Programhandling/\\$File/Program.pdf?OpenElement](http://www5.goteborg.se/prod/fastighetskontoret/etjanst/planbygg.nsf/vyFiler/Norra%20Masthugget%20-%20blandning%20av%20stadspuls%20och%20lokalt%20liv-Program%20-%20samr%C3%A5d-Programhandling/$File/Program.pdf?OpenElement), hämtad 8/1, 2014

Trafikkontoret, *Byggplatsen som arena*, 2014,
[file:///C:/Users/%C3%84garen/Downloads/Byggplatsen%20som%20arena,%20slutrapport%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%C3%84garen/Downloads/Byggplatsen%20som%20arena,%20slutrapport%20(1).pdf), hämtad den 2/12, 2014

Tyrväinen, Karl, *Det tillfälliga rummet - En temporär dimension av landskapsarkitektur*, http://stud.epsilon.slu.se/3109/1/tyrvainen_k_110809.pdf, 2011, SLU, hämtad 3/12-2014

Västsvenska Handelskammaren, *Tron på Göteborg*,
<http://handelskammaren.net/Documents/Rapporter/2014/Tron_p%C3%A5_G%C3%B6teborg_V%C3%A4stsvenska_Handelskammaren.pdf>, 2013, hämtad 4/11, 2014

Vetenskapliga artiklar

Haydn, Florian; Temer, Robert (red), *Temporary Urban Spaces: Concepts for the Use of City Spaces*, Birkhauser, Berlin, 2006,
<http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.ub.gu.se/ehost/detail/detail?sid=32c54a42-7fe8-4be1-ab3f-9fcec5aa2d3b%40sessionmgr4002&vid=0&hid=4109&bdata=JnNpdGU9ZWWhvc3QtG1ZQ%3d%3d#db=afh&AN=31934377>, hämtad 3/12, 2014

Langhorst, Joern; Németh Jeremy, *Rethinking urban transformation: Temporary uses for vacant land*, 2013,
<http://www.sciencedirect.com.ezproxy.ub.gu.se/science/article/pii/S0264275113000486>,
hämtad 15/12, 2014

Hemsidor

Tankesmedjan YIMBYS hemsida, *Om oss*, <<http://gbg.yimby.se/om-oss/>>, hämtad 11/1, 2015

NDSM's hemsida, *historie*, <http://www.ndsm.nl/en/thema/historie/>, hämtad 28/12, 2014

London Pop Ups, *Boxpark pop up shopping mall*,
<<http://londonpopups.com/2011/07/boxpark-pop-up-shopping-mall-in.htm>>, hämtad 27/12

Kommersen Loppmarknad, *Om oss*, <http://www.kommersenloppmarknad.se/>, hämtad, 28/12 2014

Intervjuer

Samtliga intervjuer finns tillgängliga på begäran;

Eva Rhodin, kommunikationsansvarig, Trafikkontoret, 24/11, 2014

Olof Antonson, YIMBY, 26/11, 2014

Tom Heyman, vägvalet, 1/12, 2014

Lena Lundblad, chef strategisk utveckling, Stadsbyggnadskontoret, 1/12, 2014

Kjell Björkqvist, folkpartiet, 2/12, 2014

Johan Nyhus, socialdemokraterna, 2/12, 2014

Karin Holmström, projektchef projekt Västlänken, Göteborgs stad, 2/12, 2014

Åsa Swan, chef urban utveckling, Älvstranden Utveckling AB, 5/12, 2014

Björn Siesjö, stadsarkitekt, Stadsbyggnadskontoret, 19/12, 2014

Bilagor, frågeformulär.

Tema:

- Är detta något du reflekterat över/stött på tidigare?
- Bör det hända något på platser som ”väntar”, som blivit en sorts mellanrum, som är ofärdiga eller tillfälliga?
- Vad skulle du vilja se hända på dessa platser? Vilka möjligheter finns med dessa tillfälliga mellanrum?
- Vilka relevanta aktörer finns det som jobbar inom detta, finns det ett samarbete?

Tanken är att ställa så öppna frågor som möjligt för att få dem att prata fritt, under intervjuens gång, vill jag få dessa frågor besvarade i så gott det går:

Politiker:

- Vad skulle du vilja se hända på platser som genomgår en ”tom fas”?
- Hur ser du på tf-lösningar på den här typer av platser? Är det något du tycker är viktigt att driva och satsa på?
- Vad behövs för att skapa tf-lösningar på dessa platser?
- Är det ekonomiskt/ekologiskt försvarbart att använda sig av dessa lösningar?
- Hur tar ni reda på vad folk vill ha? Vilka forum och arenor finns det?
- Anser ni att ni matchar medborgarnas önsknings med vad som slutligen hamnar på en plats?
- Tycker du att medborgardialogen behöver ändras, dvs öka/minska? Hur ska detta göras?
- Kan/ska sättet/strukturerna medborgardialogen förs på förändras?
- Skulle tf-lösningar göra stadsbilden bättre eller sämre?

Tjänstemän:

- Vad skulle du vilja se hända på platser som genomgår en ”tom fas”?
- Hur uppfattar du att stadens politiker ser på detta?
- Vad behövs för att skapa tf-lösningar på dessa platser?
- Vilka hinder ser du rent juridiskt och byråkratiskt för att använda platserna under tiden?
- Är det ekonomiskt/ekologiskt försvarbart att använda sig av dessa lösningar?
- Tas platsers transitionsfaser med i beräkningen och i planeringen? Isåfall hur/varför inte?
- Vilka strategier finns för hur en plats ska användas? Vad tas med i en planering av en plats?
- Skulle tf-lösningar göra stadsbilden bättre eller sämre?